SREE

JNANA-LAHARI.

"సబ్రహ్మా సశివ స్సహరి స్సేంద్ర స్సోక్షరః పరమస్స్వరాట్"

THE BHAGAVAT-GITA.

WITH

TEXT IN TELUGU

Its Word-For-Word Telugu Meaning

ITS ENGLISH TRANSLATION.

SRI SANKARA'S BHASHYAM.

ENGLISH TRANSLATION OF THE BHASHYAM.

TELUGU TRANSLATION OF THE BHASHYAM.

Copious Notes on the Text and the Bhashyam.

BY

SUSARLA, GOPALASASTRY, B. A.,

First Grade Pleader,

AMALAPURAM,

Godavari. Dt.

PRINTED BY PERI VENKATESAM,

PROPRIETOR,

AT THE SARVANI PRESS.

AMALAPURAM.

VOL. I. 1912.

Price Rs. 3—8—0. *Postage Extra.*

DEDICATED

TO

THE ANANDA

OF

ŚANKARA, THE ACHYUTHA.

OURSELVES.

Life is transient and unreal. We are cast in the ocean of Samsara which is full of waters in the shape of sorrows, discrepancies and disappointments, which abounds in the crocodiles of severe diseases, old age and decay, which is beginningless, endless and shoreless, which is incessant in its stream of deaths and births and is mysterious as presenting as real what is unreal. The man unable to understand the real nature of the self which is all bliss, all knowledge, all eternity, all mercy and is actionless, immutable and omnisient, fancying under the sway of ignorance that he is subject to pain and pleasure and possesses wants, and finding no place of rest where all his wants can be satisfied, struggles life-long from cradle to grave, roasted by the fire of covetousness and thirst and bitten by jealousy and hatred, for the satisfaction of his unsatiable wants and the deceptive, shortlived and beastly pleasures of flesh. He is helplessly drifted away by the current of deaths and births. To cross this ocean of grief and turmoil, the knowledge of the self and unflinching devotion to Isvara alone can serve as a raft. Without the fault of exaggeration and praise, the Bhagavat Geeta, the immortal song of the worshiful Lord, the Upanishads and the Vedanta Sutras are the greatest works on earth, as teaching the true philosoply of life in entirety and in all its various aspects and solving the problems of life here and there. These works are the emanation of the Lord; I feel I am not qualified to speak of the greatness of these divine works. It is the study of these master works that gives us true knowledge of the self that saves us from drowning into the sea of ignorance. These grand works have saved many a sceptic soul from the mire of worldliness and materialism. They have made many a lover of duty to stand by the highest ideal of duty unmindful of the consequences. They have cast many an ambrosial showers of quietude, contentment and spirituality in many a home. They have seated many a Yogin on the most exalted seat of Moksha. I feel it my

duty to sow broadcast the priceless teachings of these works; with this object in view I have been publishing Sree Sankara's works. The justification for the appearance of my work lies in its affording *all possible facilities and helps* in making these works easily accessible to all lovers of Vedic religion, which other editions do not possess. I take liberty to assure my readers that they cannot fail to understand these works if they apply themselves to their study with earnestness. There can be no greater sin than the disregard of one's own religion which stands in the place of parents toward their children. I firmly believe that the heart of every Hindu is warm with the fire of the Vedic religion, which the study of these immortal works will kindle into the flame of spirituality and love for God and country. The translation into English has been made as literal as foreign language will admit, even at the expense of elegance of expression. With the little knowledge of philosophy I possess I feel I am not equal to the task I have undertaken and I therefore appeal to my learned brothren to play the part of a swan. For the love of unmatched greatness of the Vedic religion and the regard for the pains I have taken in the work, I trust that my work will meet with the approval of my brothren who will not fail to extend the hand of patronage in the matter.

What is the basis for the restriction that one is qualified to do karma according to the castes and the orders only in this world of men and not in other worlds? Or the question may be put thus. It has been said that men distinguished according to the divisions of castes and orders follow Thy path in all the ways. For what reason is it said that they follow Thy path only and not that of any other? The reply is given in the verse
The four-fold caste has been created by me, the Isvara; a Sruti declares, "Of that the Brahmin is the head..." గుణకర్మ... means the distribution of the Gunas, namely Satwa, Rajas, and Thamas and the distribution of karma such as the external and the enternal tranquillity, self-restraint, penance &c., of the Brahmin in whom the Satwic quality predominates; valour, daring &c., are the karma of Kshathriya in whom the Rajas predominates, and the Satwa is subordinate to Rajas; cultivation is the karma of the Vyshya in whom Rajas predominates and the Thamas plays a subordinate part; service is the karma of the Sudra in whom Thamas predominates and Rajas is subordinate to Thamas. In this way the four-fold caste has been created by me according to the distribution of Gunas and karma. This four-fold caste does not exist in any other world. Hence the use of the expression 'in this world of men'; objection—Oh! As you are the agent to the act of creating the four castes, you are bound by its effect. Therefore you cannot be said to be the eternal Lord and eternally free. (Ans.) Although I am spoken of as the agent of the act in reference to the agency of Maya, know me as the non-agent in reality and therefore as immutable and not subject to Samsara.

——::0::——

తాత్పర్యము.

——:0:——

మనుష్యలోకమునందుమాత్రము వర్ణాశ్రమాది కర్మాధికారము కలదనియును ఇతరలోకములయందు లేదనియును నియమముచేసి చెప్పుటకు కారణమేమి? లేక వర్ణాశ్రమాది విభాగములుగల మానవులు ఇతరదేవతలయొక్క మార్గమును అనుసరింపక కర్మజ్ఞానరూపమైన నీమార్గమునే అనుసరించుటకు కారణమేమి?

అని అర్జునుడు అడుగునేమోయని కృష్ణుడు సమాధానము చెప్పుచున్నాడు. గుణకర్మవిభాగముల ననుసరించి యీశ్వరుడనైననాచేత బ్రాహ్మణాదివర్ణములు సృజింపబడినవి. గుణములనగా సత్వరజస్తమోగుణములు. వర్ణములనగా బ్రాహ్మణక్షత్రియాదివర్ణములు. కర్మములనగా తపశ్శమాదికర్మములు. ఆశ్రమములనగా బ్రహ్మచర్యాదులు. సత్వగుణప్రధానుడు బ్రాహ్మణుడు; శమము, దమము, తపస్సు మొదలగునవి వానికర్మములు. సత్వగుణము ఉపసర్జనముగాను రజోగుణము ప్రధానముగాను గలవాడు క్షత్రియుడు; అతనికి శౌర్యాదులు కర్మములు. రజోగుణము ప్రధానముగాను, తమోగుణము ఉపసర్జనముగాను కలవాడు వైశ్యుడు. కృష్యాదులతని కర్మము. తమోగుణము ప్రధానముగను రజోగుణము ఉపసర్జనముగను గలవాడు శూద్రుడు. అతనికి ద్విజాతులకు సేవచేయుట మొదలగునవి కర్మములు. ఈవర్ణాశ్రమములు ఇతరలోకములలో లేవుకావున " మానుషేలోకే " అని ప్రయోగింపబడినది. అయితే చాతుర్వర్ణ్యములకు యీశ్వరుడు కర్తగా చెప్పబడియుండుటచేత యీశ్వరునకు కర్తృత్వభోక్తృత్వములు సంభవించుటయు, అందువలన నిత్యత్వముక్తత్వాదులకు హానియు కలుగుచున్నవనే సందేహమునుపోగొట్టుటకు మాయచేత ఈశ్వరుడు కర్తయయ్యెననియును వాస్తవముగ కర్త కాలేదు కనుక యీశ్వరునకు నిత్యముక్తత్వాది ధర్మములు కలిగియున్నవనియును చెప్పెను.

Notes.

ఉపసర్జన = a thing subordinate.

గుణకర్మవిభాగశః — The predominance of one of the three Gunas determines the particular caste and calling ; so the four-fold caste has reference to the division of Gunas and karma.

అవ్యయం:—The reason why the Lord is really non-agent is that He is immutable అవ్యయం.

The division of castes and orders has reference to Gunas and karma ; the man's caste is determined not by birth but by the possession of Satwic qualities &c.

The creation of the four-fold caste and orders is of the Maya. This division has referencc to the sruti. "బ్రాహ్మణోఽస్యముఖమాసీత్" (బ్రాహ్మణుడుబ్రహ్మయొక్క ముఖమాయెను.)

The Isvara is not really the agent of the castes and orders as the word అవ్యయ (changeless) shows it.

నమాం కర్మాణి లింపంతి నమే కర్మఫలస్పృహా।
ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్నసబధ్యతే ॥ 14

——::o::——

టీక.

కర్మాణి = సృష్ట్యాదికర్మములు, మాం= నన్ను, నలింపంతి = అంటవు, మే= నాకు, కర్మఫలే = కర్మఫలమునందు, స్పృహా = ఇచ్ఛ, న = లేదు, ఇతి = ఇట్లని, మాం= నన్ను, యః = ఎవ్వడు, అభిజానాతి = తెలిసికొనుచున్నాడో, సః = వాడు, కర్మభిః = కర్మములచేత నబధ్యతే = కట్టబడడు.

Actions do not touch me, nor have I a desire for the fruits of karma. He who thus knows me is not bound by action. 14.

——::o::——

Com. భాష్యం.

——::o::——

యేషాంతు కర్మణాం కర్తారం మాం మన్యసే పరమార్థతః తేషామకర్తైవాహం యతః। నేతి। నమాం తాని కర్మాణి లింపంతి దేహాద్యారంభకత్వేన అహంకారాభావాత్ నచైతేషాం కర్మణాం ఫలే మే మమ స్పృహా తృష్ణా యేషాంతు సంసారిణాం అహంకర్తృత్వాభిమానః కర్మసు స్పృహాచ తత్ఫలేషు తాన్ కర్మాణి లింపంతీతిచ యుక్తం తదభావాన్న మాం తాని కర్మాణి లింపంతీత్యేవం యోఽన్యోపి మామాత్మత్వేనాభిజానాతి। నాహం కర్తా నమే కర్మఫలే స్పృహేతి స కర్మభిర్నబధ్యతే తస్యాపి న దేహాద్యారంభకాణి కర్మాణి భవంతీత్యర్థః ॥

Since I am really the non-agent of those karmas regarding which I am supposed to be the author, these actions do not affect me by bringing about an embodiment, for want o egoism (అహంకార)

and for the absence of the desire for the fruits of the karma. But it is proper to say that men, the travellers in Samsara, who possess egoism in the form 'I am the agent of karma' and long for the fruits thereof, are affected by karma. For want of such egoism and desires the karma does not pollute me; whoever knows me as his self and thinks "I am no agent, there is no desire in me for the fruits of karma" is not bound by karma; him, the karma which is the cause of bringing about embodiness, does not touch.

తాత్పర్యము.

-::0::-

ఏసృష్ట్యాదికర్మములకు నన్ను కర్తనుగా తలచుచున్నావో ఆకర్మములకు నేను వాస్తవముగా కర్తనుగాను. కర్మములయందు నేను కర్తననియెడు అభిమానము నాకు లేదు. కర్మఫలమునందు అభిలాష లేదు. కావున ఆకర్మములు నన్నంటవు. కర్తృత్వాభిమానముతోఁ గూడిని కర్మఫలాపేక్షతోఁ గూడి చేయఁబడిన కర్మములు దేహాద్యుపాధిబంధనములకు కారణములు. ఈవిధముగా చేయఁబడిన కర్మములు సంసారిని అంటును. నన్నైతే అంటవు. అనగా ఉపాధికారణము కాజాలవు. ఎవరునన్ను తనఆత్మగా తెలిసికొని అభిమానశూన్యులై ఫలాపేక్షలేక ప్రవర్తింతురో వారిని కర్మ అంటదు.

Notes.

దేహాద్యారంభకం—When a man does karma longing for the fruits thereof, he must enjoy the fruits, as the effects of karma are never abortive in this or the next birth and for so enjoying them he must have a body; so the performance of karma with attachment for fruits is the cause of birth. He who does karma without any attachment for fruits need not re-incarnate for enjoying the fruits of karma. There is a sruti "ఆప్తకామస్య కా స్పృహా" As the Lord is one of accomplished purpose and satisfied desires he has no wants and no desires and therefore no embodiment.

కర్మాణి=విశ్వసృష్ట్యా...

The reason why a man though doing karma is not bound by it is the absence of egoism and the desire for its fruits కర్తృత్వాభావము, ఫలాపేక్షా రాహిత్యను మనుజుడు కర్మ చేయుచున్నను కర్మబద్ధుడు కాకపోవుటకు కారణములు.

GIST OF THE VERSE.

The Lord is not bound by karma as he is really not the agent and enjoyer of it; and he also who knows that the Lord is his own self and realises his identity with Him and does karma without egoism and desire for fruits, is not bound.

ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।
కురు కర్మైవ తస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతం ॥ 15

టీక.

ఏవం = ఈప్రకారముగా, జ్ఞాత్వా = తెలిసి, పూర్వైః = ప్రాచీనులైన, ముముక్షుభిరపి = మోక్షాపేక్ష కలవారిచేతగూడ, (లేక) పెద్దలకు మోక్షమును కలుగజేయునట్టివారిచేతగూడ. కర్మ = కర్మము, కృతం = చేయబడెను, తస్మాత్ = ఆకారణమువలన, త్వం = నీవు, పూర్వైః = ప్రాచీనులైన జనకాదులచేత, కృతం చేయబడినదియును, పూర్వతరం = ప్రాచీనమయినదియును, (అయిన) కర్మైవ = కర్మమునే, కురు = చేయుము.

Having thus known, the ancients too who were desirous of Moksha did karma. Therefore do you perform that karma which is ancient and was performed by the ancients. 15.

——::o::——

Com. భాష్యం.

——::o::——

నన్వత్ర కర్మ చేత్కర్తవ్యం । ఏవమితి । ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరప్యతిక్రాంతైః ముముక్షుభిః కురు కర్మైవ తస్మాత్త్వం న తూష్ణీమాసనం నాపి సన్న్యాసః కర్తవ్యః తస్మాత్త్వం పూర్వైరప్యనుష్ఠితత్వాత్ యద్యనాత్మజ్ఞః ఆత్మశుద్ధ్యర్థం తత్త్వవిచ్చేల్లోకసంగ్రహార్థం పూర్వైర్జనకాదిభిః పూర్వతరం కృతం నాధునాకృతం నిర్వర్తితం ॥

Knowing that 'I am not the author, I have no desire for the fruits thereof.' Having thus known, do you perform karma,

as the ancients desirous of Moksha did; do not sit quiet, nor relinquish karma. Therefore as the ancients did, do you perform karma for the purity of the self, if you are ignorant, and for the benefit of the masses, if you are enlightened; పూర్వైః means the ancients such as Janaka and others. పూర్వతరం means performed in olden times.

-::O::-

తాత్పర్యము.

-:O:-

కర్తృత్వాభిమానమును కర్మఫలాపేక్షయును లేక పూర్వులగు జనకాదులు మోక్షేచ్ఛకలవారై కర్మమును చేసిరి కర్మముతో పనియేమని తటస్థముగా నుండక పూర్వులాచరించినవిధముగ ఆకర్మమును ఆచరింపుము. నీకు పూర్వులును వివేకులును అగు జనకాదులుఆకర్మమునుఆచరించిరి. వారుతత్వవేత్తలైతిరేని లోకోపకారముకొరకు కర్మమును ఆచరించిరి. అజ్ఞులైతిరేని చిత్తశుద్ధికొరకు కర్మమును ఆచరించిరి. మరియును జనకాదులచేత జేయబడిన కర్మము అప్పటికాలమునకు అనుకూలమైనదేకాని ఇప్పుడు ఆచరింపదగినది కాదనియెడు తలంపు తప్పు అని కనుపరచుటకు "పూర్వైః" అనుపదము ప్రయోగింపబడినది. అనగా పూర్వయుగములయందుకూడ నాచరింపబడినది. కాబట్టి అన్నివిధములచేత నీవును ఆకర్మమునే చేయుము.

Notes.

ఏవంజ్ఞాత్వా:—Having known thus *i.e.*, that the karma performed without egoism and thirst for fruits does not bind "అహంకారరాహిత్యేన కృతం కర్మబంధకం నభవతి"

కర్మ :— The verses beginning with "యేయథా...and ending with నమాంకర్మాణి..." incidentally disprove the mistaken notion of the ignorant, that the Lord is partial; the present verse takes up the subject of karma yoga.

పూర్వతరం—యుగాంతరేషు. The Lord says that Arjuna must perform karma. Why? The wise men of old such as Janaka &c., did karma. They did not renounce it. If ignorant, they did it for the sake of Satwic purity; if wise thy did it for

the good of the masses; so Arjuna also must perform karma in any view of the case. Again Arjuna might say that Janaka and others did karma because the exegencies of the times they lived in required it. In answer to this the Lord says that karma was performed by the ancients of the previous Yugas also (పూర్వతరం) ; the word కర్మ in the second half of the verse has two attributes— పూర్వైః కృతం, పూర్వతరం.

కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః।
తత్తేకర్మ ప్రవక్ష్యామి యజ్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥ 16

——:0:——

టీక.

కర్మ=కర్మము, కిం = ఎట్టిది, అకర్మ= అకర్మము, కిం=ఎట్టిది, ఇతి = ఇలాగనని, అత్ర = ఈకర్మాకర్మములవిషయమై, కవయోఽపి = బుద్ధిమంతులుకూడ, మోహితాః = మోహమునుచెందినవారు, (అతః = ఇందువలన), తే = నీకొరకు, తత్ = ఆ, కర్మ = కర్మమును, ప్రవక్ష్యామి = చక్కగా చెప్పగలను, యత్ = ఏకర్మాకర్మములను, జ్ఞాత్వా = తెలిసి, అశుభాత్ = దుఃఖకరమైన సంసారమువలన, మోక్ష్యసే = విడువబడగలవు.

Even the wise are bewildered as to what is action and what is in-action. I shall therefore explain to you the matter of karma, by understanding which you will be released from the evil of Samsara. 16.

——::0::——

Com. భాష్యం

——:0:——

నన్వత్ర కర్మచేత్కర్తవ్యం త్వద్వచనాదేవ కరోమ్యహం కిం విశేషితేన పూర్వైః పూర్వతరం కృతమిత్యుచ్యతే యస్మాన్మహద్వైషమ్యం కర్మణి కథం। కర్మేతి। కిం కర్మ కింవా అకర్మేతి కవయో మేధావినోఽపి అత్ర అస్మిన్కర్మాకర్మ విషయె మోహితాః మోహంగతాః తత్ అతస్తే అహం కర్మాకర్మచ ప్రవక్ష్యామి యత్ జ్ఞాత్వా కర్మాది మోక్ష్యసె అశుభాత్సంసారాత్ ॥

If karma is to be performed in this world I shall do so on the strength of Thy word. What is the necessity for the specific statement that karma was performed by the ancients in olden

times? The Lord answers that there is a great difficulty in understanding the Karma and the Akarma. Even the men of understanding and discrimination are perplexed as to what is action and what is in-action. The word అత్ర means in the matter of karma. Therefore I shall explain to you what Karma and Akarma is. For, by understanding it one is liberated from the evil of Samsara.

———:o:———

తాత్పర్యము.

———:o:———

మనుష్యలోకమునందు కర్మము చేయదగినదయ్యెనని నీవు చెప్పుటవలన నే చేసెదను పూర్వులచేతఁగూడ చేయబడినదియును, మిగులప్రాచీనమైనదియును అయిన కర్మమును నీవు చేయుమని చెప్పుటకు కారణమేమి అని అర్జునుడు అడుగునేమోయని తలంచి కర్మాకర్మములయందు అనేకముగా వైషమ్యము కలిగియుండుటవలన తెలిసికొని యాచరించుట మిగులకష్టమనియును పూర్వులచేత ఆచరింపబడినదియును ప్రాచీనమైనదియును అని చెప్పినయెడల అట్టికర్మమునందు ప్రవర్తించుట సులభమని శ్రీకృష్ణుడు సమాధానము చెప్పెను. కర్మాకర్మస్వభావములను తెలియజాలక కర్మాకర్మవిషయమై బుద్ధిమంతులుగూడ మోహమును చెందిరి. కర్మాకర్మములను తెలిసికొనుటవలన మనుజుడు జననమరణప్రవాహరూపము గు సంసారమువలన ముక్తుడగుచున్నాడు. లోకసామాన్యముగా ఏపనియును చేయకుండుట అకర్మమనియును, ఏదోయొకపనిచేయుట కర్మమనియును తలవగూడదు.

Notes.

మహావైషమ్యం :— The ways of కర్మ are diverse and perplexing; karma is multifarious in its nature. It has reference to the persons qualified to do it, to time and place, the object with which it is made and to the varieties of it. Again Akarma may have reference to the abandonment of action itself or of desire for karma or the forbidden karma or the friuts of karma and so on. So there is much to teach and learn about Karma and Akarma.

కర్మణోహ్యపి బోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యంచ వికర్మణః।
అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥ 17

——:0:——

టీక.

యతః = ఏ కారణమువలన, కర్మణః = కర్మాకర్మవికర్మములయొక్క, గతిః = యథార్థగతి, గహనా = తెలియశక్యముగానిదో, (తస్మాత్ = అందువలన), కర్మణః = శాస్త్రవిహితమైన కర్మముయొక్క, (తత్త్వం = యథార్థ్యము), బోద్ధవ్యం = తెలియదగినదై, (అస్తి = ఉన్నది). వికర్మణోపి = శాస్త్రనిషిద్ధమైన కర్మముయొక్కయు, (తత్త్వం = యాథార్థ్యము), బోద్ధవ్యం = తెలియదగినదై, (అస్తి = ఉన్నది). అకర్మణశ్చ = అకర్మముయొక్కయు, (తత్త్వం = యాథార్థ్యము), బోద్ధవ్యం = తెలియదగినదై, (అస్తి = ఉన్నది).

The truth of the sanctioned karma, of the prohibited karma, and of the Akarma has to be known, as the ways of karma are inscrutable. 17.

——::0::——

Com. భాష్యం

నచైతత్త్వయా మంతవ్యం కర్మ నామచేష్టాదిలోకప్రసిద్ధం అకర్మచ తదక్రియా తూష్ణీమాసనం కిం తత్ర బోద్ధవ్యమితి కస్మాత్ ఉచ్యతే కర్మణఇతి। కర్మణః శాస్త్రవిహితస్య హి యస్మాదప్యస్తి బోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యంచాస్త్యేవ వికర్మణః ప్రతిషిద్ధస్య తథా అకర్మణశ్చ తూష్ణీంభావస్య బోద్ధవ్యమస్తీతి త్రిష్వపి అస్తీత్యధ్యాహారః కర్తవ్యః యస్మాద్గహనా విషమా దుర్విజ్ఞేయా కర్మణఇత్యుపలక్షణార్థం కర్మాదీనాం కర్మాకర్మవికర్మణాం గతిర్యాథాత్మ్యం తత్త్వమిత్యర్థః ॥

You should not think (lightly) that karma is only a movement of the body &c., familiar to all people, and that Akarma is in-action *i. e.*, sitting quiet, and as such needs no elucidation. There is much to know about action enjoined by the Sastra, action prohibited by the Sastra and in-action *i. e.*, there is much to be known about these three, as the path of karma is very hard to understand.

తాత్పర్యము.

కర్మమనగా శాస్త్రవిహితకర్మము; వికర్మమనగా శాస్త్రనిషిద్ధకర్మము. అకర్మమనగా తూష్ణీభావము. కర్మాకర్మవికర్మములయొక్క యథార్థగతి దుర్లభమైనది గనుక కర్మాకర్మవికర్మములయొక్క తత్త్వము తెలియదగినది. కర్మమనగా దేహేంద్రియాదివ్యాపారమనియును, దేహేంద్రియాదివ్యాపారమును వదలి ఏపనిచేయక యూరకుండుట అకర్మమనియును తలపగూడదు.

Notes.

Anticipating a question from Arjuna, namely why should it be said that even the wise men are perplexed in the matter of karma when it is known by all that karma is merely the activity of the body and other organs and Akarma is merely of the nature of the absence of activity"? the Lord answers in the verse.

బోద్ధవ్యం:— The word 'తత్త్వం' (truth, is to be connected with బోద్ధవ్యం, as కర్మణః తత్త్వం బోద్ధవ్యం.

కర్మణః :— The word కర్మణః occurring in కర్మణోగహనాగతిః refers to the three-fold karma and not merely to the kind of karma enjoined by the sastra.

గహనా :— Difficult to understand. There are very many phases of karma; there are varieties of approved and unapproved karma. Karma differs according to the persons qualified to do it; karma changes in reference to time and place. Thus the paths of karma are many and difficult to know.

కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యే దకర్మణి చ కర్మ యః ।
సబుద్ధిమాన్మనుష్యేషు సయుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥ 18

——::O::-

టీక.

కర్మణి = వ్యాపారమాత్రమునందు, అకర్మ = కర్మాభావమును, యః = ఏపురుషుడు, పశ్యేత్ = చూచునో, అకర్మణిచ = కర్మాభావమునందును, కర్మ = కర్మమును, యః = ఏపురుషుడు, పశ్యేత్ = చూచునో, సః = ఆపురుషుడు, మనుష్యేషు = మనుష్యులయందు, బుద్ధిమాన్ = బుద్ధిమంతుడును, సః = వాడే, కృత్స్నకర్మకృత్ = సకలకర్మములను చేసినవాడును, సః = వాడే, యుక్తః = యోగియును, భవేత్ = అగును.

He who sees in-action in action and he who sees action in in-action, he is wise among men, he is Yogi, he is the performer of all karma. 18.

---::o::---

Com. భాష్యం.

కింపునస్తత్కర్మాదేః యద్బోద్ధవ్యం వక్ష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాతం తదుచ్యతే। కర్మణీతి। కర్మణి క్రియత ఇతి కర్మ వ్యాపారమాత్రం తస్మిన్కర్మణి అకర్మ కర్మాభావం యః పశ్యేత్ అకర్మణిచ కర్మాభావే కర్తృతంత్రత్వాత్ ప్రవృత్తినివృత్త్యోః వస్త్వప్రాప్యైవ హి సర్వక్రియాకారకాదివ్యవహారో విద్యాభూమావేవ కర్మ యః పశ్యేత్ పశ్యతి స బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు స యుక్తో యోగీచ కృత్స్నకర్మకృత్ సమస్తకర్మకృచ్చ స ఇతి స్తూయతే కర్మాకర్మణో రితరేతరదర్శీ నను కిమిదం విరుద్ధముచ్యతే కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదకర్మణిచ కర్మ య ఇతి నహి అకర్మ కర్మ స్యాత్ - కర్మవా తథా అకర్మ తత్ర కథం విరుద్ధం పశ్యేద్ద్రష్టాన అకర్మైవ పరమార్థతః సత్కర్మవదివభాసతే మూఢదృష్టేర్లోకస్య తథా కర్మైవ అకర్మవత్ తత్ర యథాభూతదర్శనార్థమాహ భగవాన్ - కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదిత్యాది అతో నవిరుద్ధం - బుద్ధిమత్త్వాద్యుపపత్తేశ్చ బోద్ధవ్యమితిచ యథాభూతముచ్యతే - నచ విపరీతజ్ఞానాదశుభాన్మోక్షణం స్యాత్ - యత్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాదితి చోక్తం తస్మాత్కర్మాకర్మణీవిపర్యయేణ గృహీతే ప్రాణిభిః తద్విపర్యయగ్రహణనివృత్త్యర్థం భగవతో వచనం - కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదిత్యాది చాపత్ర కర్మాధికరణం అకర్మాస్తి - కుండే బదరాణీవ - నాప్యకర్మాధికరణం కర్మ అభావత్వాదకర్మణః అతో విపరీతగృహీతే ఏవ కర్మాకర్మణీ - లౌకికైర్యథా మృగతృష్ణికాయాముదకం శుక్తికాయాం రజతం - నను కర్మ కర్మైవ సర్వేషాం న క్వచిద్వ్యభిచరతి తన్న నౌస్థస్య నావిగచ్ఛంత్యాం తటస్థేష్వగతిషు నగేషు ప్రతికూలగతిదర్శనాద్దూరే చక్షుషా సన్నికృష్టేషు గచ్ఛత్సు చైత్రమైత్రాది జనసంఘేషు గత్యభావదర్శనాత్। ఏవమిహాప్యకర్మణి కర్మదర్శనం కర్మణిచ అకర్మ విపరీతదర్శనం యేన తన్నిరాకరణార్థం ఉచ్యతే - కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదిత్యాది - తదేతదుక్తప్రతివచనమప్యసకృత్ అత్యంతవిపరీత దర్శనభావిత తయా మోముహ్యమానో లోకః శ్రుతమప్యసకృత్తత్త్వం విస్మృత్య మిథ్యాప్రసంగమవతార్యావ.

తార్య చోదయతీతి పునరుత్తరమాహ భగవాన్ । దుర్విజ్ఞేయత్వం చాలక్ష్య వస్తునః । అవ్యక్తోయమచింత్యోయం నజాయతే మ్రియతఇత్యాదినా ఆత్మని కర్మాభావః శ్రుతిస్మృతిన్యాయప్రసిద్ధః ఉక్తః వక్ష్యమాణశ్చ తస్మిన్నాత్మని కర్మాభావే అకర్మణి కర్మ విపరీతదర్శనమత్యంతరూఢం యతః కింకర్మ కిమకర్మేత్యత్ర కవయోపి మోహితాః । దేహాశ్రయం కర్మ ఆత్మన్యధ్యారోప్య అహం కర్తా మమైతత్కర్మ మయాస్య ఫలం భోక్తవ్యమితి చ తథాహం తూష్ణీం భవామి యేనాహం నిరాయాసః అకర్మా సుఖీస్యామితి కార్యకరణాశ్రయం వ్యాపారోపరమం తత్కృతంచ సుఖిత్వమాత్మన్యధ్యారోప్య నకరోమి కించిత్తూష్ణీం సుఖమాసమిత్యభిమన్యతే లోకః । తత్రైవం లోకస్య విపరీతదర్శనాపనయనాయాహ భగవాన్ కర్మణ్యకర్మయఃపశ్యేదిత్యాది - అత్రచ కర్మకర్మైవ సత్కార్యకరణాశ్రయం కర్మరహితే ఆత్మని అవిక్రియే సర్వైరధ్యస్తం - యతః పండితోప్యహంకరోమీతిమన్యతే - తత ఆత్మసమవేతతయా సర్వలోకప్రసిద్ధే కర్మణి నదీకూలస్థేష్వివ వృక్షేషు గతిప్రాతిలోమ్యేప అకర్మకర్మాభావం యథా భూతగత్యభావమివ వృక్షేషు యః పశ్యేత్ అకర్మణిచ కార్యకరణవ్యాపారోపరమే కర్మవదాత్మన్యధ్యారోపితే తూష్ణీమకర్మాసుఖమాస ఇత్యహంకారాభిసంధిహేతుత్వాత్తస్మిన్నకర్మణిచ కర్మ యఃపశ్యేత్ - యఏవం కర్మాకర్మవిభాగజ్ఞః సబుద్ధిమాన్ పండితః మనుష్యేషు సయుక్తో యోగీ కృత్స్నకర్మకృచ్చసః అశుభాన్మోక్షితః కృతకృత్యో భవతీత్యర్థః ॥

అయం శ్లోకః అన్యథా వ్యాఖ్యాతః కైశ్చిత్ । కథం నిత్యానాంకిల కర్మణాం ఈశ్వరార్థత్వేనానుష్ఠీయమానానాం ఫలాభావాత్ అకర్మాణితాన్యుచ్యంతే గౌణ్యావృత్త్యా తేషాంచాకరణం అకర్మ తచ్చ ప్రత్యవాయఫలత్వాత్ కర్మోచ్యతే గౌణ్యైవవృత్త్యా తత్ర నిత్యే కర్మణి అకర్మ యఃపశ్యేత్ ఫలాభావాత్ యథా ధేనురపి గౌరగౌరిత్యుచ్యతే క్షీరాఖ్యం ఫలం నప్రయచ్ఛతీతి తద్వత్ తథా నిత్యాకరణేత్వకర్మణికర్మ యఃపశ్యేత్ నరకాది ప్రత్యవాయఫలం ప్రయచ్ఛతీతి నైతద్యుక్తం వ్యాఖ్యానమేవం జ్ఞానాదశుభాన్మోక్షానుపపత్తేః యద్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేశుభాదితి భగవతోక్తం బాధ్యేత ॥ కథం నిత్యానామనుష్ఠానాదశుభాత్స్యాన్నామ మోక్షణం నతు తేషాం ఫలాభావజ్ఞానాత్ - నహి

నిత్యానాం ఫలాభావజ్ఞానమశుభముక్తిఫలత్వేన చోదితం నిత్యకర్మజ్ఞానం వానచ
భగవతేహోక్తం ఏతేన అకర్మణి కర్మదర్శనం ప్రత్యుక్తం నహ్యకర్మణి కర్మే
తిదర్శనం కర్తవ్యతయేహ చోద్యతే - నిత్యస్యతు కర్తవ్యతామాత్రం నచ అకరణా
న్నిత్యస్య ప్రత్యవాయో భవతీతి విజ్ఞానాత్ కించిత్ఫలంస్యాత్ । నాపి నిత్యాక
రణం జ్ఞేయత్వేన చోదితం నాపి కర్మాకర్మేతి మిథ్యాదర్శనాదశుభాన్మోక్షణం
బుద్ధిమత్వయుక్తతాకృత్స్నకర్మకృత్త్వాదిచ ఫలముపపద్యతే- స్తుతిర్వా మిథ్యా
జ్ఞానమేవహి సాక్షాదశుభస్వరూపం కుతోన్యస్మాదశుభాన్మోక్షణం సహి తమస్త
మసో నివర్తకం భవతి - నను కర్మణి యదకర్మదర్శనం అకర్మణివా కర్మదర్శనంచే
న్న తన్మిథ్యాజ్ఞానం కిం తర్హి గౌణం ఫలాభావభావనిమిత్తం నకర్మాకర్మవిజ్ఞానాదపి
గౌణాత్ఫలస్యాశ్రవణాన్నాపిశ్రుతహాన్యశ్రుతకల్పనయా కశ్చిద్విశేషఉపలభ్యతే
స్వశబ్దేనాపి శక్యం వక్తుం నిత్యానాం కర్మణాం ఫలంనాస్తి అకరణాచ్చ తేషాం
నరకపాతః స్యాదితి తత్రవ్యాజేన పరవ్యామోహరూపేణ కర్మణ్యకర్మ యః
పశ్యేదిత్యాదినా కిం తత్రైవం వ్యాచక్షాణేన భగవతోక్తం వాక్యం లోకవ్యామోహా
ర్థమితి వ్యక్తం కల్పితంస్యాత్ నచైతచ్ఛద్మరూపేణ వాక్యేన రక్షణీయం వస్తునా
పి శబ్దాంతరేణ పునఃపునరుచ్యమానం సుబోధం స్యాదిత్యేవం వక్తుంయుక్తం- క
ర్మణ్యేవాధికారస్తఇత్యత్ర స్ఫుటతరఉక్తోర్థః। నపునర్వక్తవ్యో భవతి సర్వత్రచ
ప్రశస్తం బోద్ధవ్యం కర్తవ్యమేవచ- నచ నిష్ప్రయోజనం బోద్ధవ్యమిత్యుచ్యతే।
నచ మిథ్యాజ్ఞానం బోద్ధవ్యమితి తత్ప్రత్యుపస్థాపితంవా వస్త్వాభాసం నాపినిత్యా
నామకరణాదభావాత్ప్రత్యవాయభావోత్పత్తిర్నాసతో విద్యతేభావఇతి కథమస
తస్సజ్జాయేతేతిచ అసతస్సజ్జన్మప్రతిషేధాదసతః సదుత్పత్తిం బ్రువతా అసదేవ స
ద్భవేత్ సచ్చాసద్భవేత్ ఇత్యుక్తంస్యాత్ । తచ్చాయుక్తం సర్వప్రమాణవిరో
ధాత్ నచ నిష్ఫలం విదధ్యాత్ కర్మశాస్త్రం దుఃఖరూపత్వాత్ దుఃఖస్యచ బు
ద్ధిపూర్వకతయా కార్యత్వానుపపత్తేస్తదకరణేచ నరకపాతాభ్యుపగమాత్ అన
ర్థాయైవోభయథాపి కరణేచాకరణేపిచ శాస్త్రం నిష్ఫలం కల్పితంస్యాత్ స్వా
భ్యుపగమవిరోధశ్చ నిత్యం నిష్ఫలం కర్మేత్యభ్యుపగమ్య మోక్షఫలాయేతి బ్రువ
తస్తస్మాద్యథాశ్రుతఏవార్థః కర్మణ్యకర్మ యఃపశ్యేదిత్యాదేస్తథాచ వ్యాఖ్యా
తోస్మాభిః శ్లోకః॥

What is the truth about Karma, Vikarma and Akarma about which it is said that much is to be known and which you have promised to teach (ప్రతిజ్ఞాతం)? Here karma means that which is done *i.e.* an act in general. Akarma means absence of action; one can see action in in-action and in-action in action, as ప్రవృత్తి (action) and నివృత్తి (in-action) are both dependent upon an agent. In fact all our knowledge of actions, actor, result &c., exists only in the stage of Avidya (ignorance), so long as we have not reached the Real Thing. He who sees action in in-action and in-action in action is (కర్మాకర్మణీ వివేకవాన్) wise among men, he is Yogi, he is the performer of all karma. Thus he is extolled.

Objection— What does this inconsistent statement mean namely, "He who sees in-action in action and action in in-action."? For in-action can never become action and action can never be in-action. How can one realise such inconsistency?

Answer— Not so; what is really in-action seems to the eye of the ignorant to be action; similarly what appears to be in-action is in reality action. The worshipful Lord, with a view to teach the truth in the matter (తత్ర), has said "He who sees in-action...". Hence the alleged inconsistency does not exist here. Moreover. It is to be known that the Lord intended to teach the real nature (of karma,) from the mention of the fact that he who sees in-action in action..." is *wise* among men and also from the circumstance that the Lord began the instruction about karma by saying that there is much to be learnt (బోద్ధవ్యం) about karma; moreover as it is said that "having known it, one is liberated from the evils of Samsâra", one cannot get freedom from the evils of Samsara by false knowledge. Therefore as all living beings have perverted views of karma, the Lord with a view to disabuse them of their wrong views, says "He who sees in-action in action...." It cannot be said that in-action is *located in* action as Badara fruits *in* a pot. Nor can action be said to be located *in* in-action, as in-action is only the absence of action. Therefore the Lord thought that action and in-action are wrongly understood by the ignorant just as mirage is wrongly understood to be water and mother-of-pearl to be silver.

Objection. Karma is always karma to all. It can never be otherwise.

Answer— It is not so. When a ship is going the motionless trees on the shore appear to move in the counter direction to the man in the ship; similarly when a body of men such as Chaithra, Mithra &c., are going at a ditance far away from our sight, they seem to be not moving; similarly here also as in-action is misunderstood for action and action for in-action, the Lord, with a view to remove that wrong notion, has said "he who sees action in in-action...". Although such objection has been answered many times, the world is deluded by reason of its understanding it in a perverse way and having as often forgotten the truth, though explained many times, puts the same objections by reason of wrong notions. The Lord often answers the objections knowing how difficult the thing of the self is to know. The well-known truth disclosed by the Sruti, Smruti, and reasoning, that the self is actionless, is embodied in the verses "అవినాశ్యయ and న జాయతే మ్రి..." and will be shown hereafter. It is a deep rooted misconception to see action in the actionless self. Therefore it is said "Even the wise are perplexed in the matter of Karma and Akarma. Karma refers to the physical body; but the man ascribes this karma to the self and imagines "I am the author of the karma, the karma is mine, I must enjoy the fruits thereof"; similarly having falsely attributed to the self the cessation of activity which really belongs to the body and the senses, and also the happiness resulting from that cessation, he thinks "I shall keep quite free from exertion and trouble so that I may feel happy; I do nothing and am happy sitting quiet." It is to remove this perverted notion that the Lord. has said "He who sees".

Here action being always action appertains to the body and the senses. It is imposed upon the actionless and immutable self by the ignorant people. So even the enlightened man, imagines 'I am the agent'. The meaning of the expression "He who sees in-action in action" is that he who possesses the knowledge of the self and knows that karma commonly believed to abide in the self does not really belong to it just as the fancied motion of the trees on the

band of a river, in the opposite direction, does not really exist in the trees; the sense of the passage "He who sees action in in-action *i.e*, he who understands in-action itself as action is that as in the case of Karma, the cessation of activity of the body and the senses is erroneously attributed to the self, and the man under the feeling of egoism, imagines. " I am quiet and doing no karma ; I feel happy ", so he sees action in in-action. Thus he who possesses a discriminative knowledge of the diivision of action and in-action, is wise and learned among men. He is Yogi and is the performer of all karma. The meaning is, being released from the evil of Samsara he becomes one of accomplished purpose. Some commentators have put a different interpretation on the verse. How? The Nithya (obligatory) karma being performed for the sake of Isvara, is called and treated as in-action (అకర్మ) in a figurative sense by reason of its not producing any effect. The non-performance of the obligatory karma is called and treated as karma (action) in a figurative sense, as it produces evil. The sense of the passage ' He who sees in-action in action" is he who sees in-action in the performance of the obligatory karma, by reason of the non-production of any effect, just as a cow is not so viewed when it is not yielding the fruit of milk and he who sees action in the non-performance of the obligatory karma, by reason of its producing the sinful effect of residence in hell, is wise among men. This interpretation is not consonant with reason. For, mere knowledge that performance of the karma is equivalent to in-action and that non-performance is action, does not secure liberation from the evil of Samsara, and the statement of the Lord "by knowing which one becomes liberated from the evil" would have to become incorrect. It may be said (for the sake of argument) that freedom from evil *may* come from the performance of the obligatory karma; but such result can never accrue from the mere *knowledge* that no effect is produced from the performance of the obligatory karma. It is not really laid down anywhere that the knowledge that obligatory karma does not produce any effect, or the knowledge of the obligatory karma, is productive of the result in the form of release from the evil; nor can it be supposed that it is so taught by the Lord here. By the same argument

the interpretation put on "seeing action in in-action" becomes refuted. The interpreter maintains that the statement "seeing action in in-action" is to be viewed here as enjoining the performance of the obligatory karma but not as affirming that the non-performance of the obligatory karma is to be regarded as action. Moreover the knowledge that omission of the obligatory karma produces evil does not do any good; nor can the non-performance of the obligatory karma be enjoined as a fit object to be known (జ్ఞాతవ్య), nor can the result of attaining freedom from evil and of being a wise man, a Yogi, and a performer of all karma, be reasonably produced from the erroneous knowledge of viewing in-action as action; nor does such false knowledge deserve any praise. False knowledge itself is of the form of evil and cannot effect a release from another evil. Indeed darkness can never expel darkness,

(Objection)—The seeing of in-action in action and of action in in-action is not false knowledge but is to be understood in a figurative sense referring to the production and non-production of results.

(Answer)—Not so; for, even the figurative knowledge of action and in-action is not heard to produce any result, nor can any good come out of ignoring the subject on hand and speaking of something else. Moreover it is possible to express more plainly and in unfiguartive words that the performance of the obligatory karma produces no effect and the non-performance of it generates the sin of falling into hell. In that case what then might be the object of using the disguised and ambiguously circuitous expression as "He who sees in-action..."? By so saying the Lord's words will have to be construed as intended to confound the world; nor can anything be said to exist to avoid which this disguised and ambiguous language has been used; nor can it be properly said that it can be more easily and better understood by being expressed in more ways than one. In the verse "you are qualified to do karma only..." the same thing has been clearly and unambiguously expressed. So there is nothing to be told again. Always it is the best thing that deserves to be known and followed; the useless and unworthy thing will never become the fit

object to be known. No false knowledge ever deserves to be gained, nor its object which does not really exist is worth knowing; nor from the absence in the shape of non-performance of the obligatory karma can the positive effect in the form of sin be produced; no existence can arise from non-existenec, as said in 'from the non-being there is no being...". "How can existence arise from non-existence"? In saying that *being* arises ont of non-being it comes to be said that non-being itself becomes 'being' and *vice versa*, a result which is unreasonable and inconsistent as it is against all authority. Moreover the Sastra dealing with karma would never enjoin a useless duty as it would unnecessarily cause pain in the performance. Nobody would incur pain voluntarily in doing a thing unproductive of any good. As the non-preformance of the obligatory karma would generate the sin of hell, it comes to this—that in both the cases, of performance and non-performance of the obligatory duties enjoined by the sastras, pain is caused alike and the sastra becomes objectless. Moreover he who holds that the obligatory karma leads to no result and maintains at the same time that it is a means to the fruit of Moksha, subjects himself to self-contradiction. Therefore the passage "he who sees in-action..." is capable of interpreting only in its natural and literal sense and we have accordingly commented upon it.

———::0::———

తాత్పర్యము.

-:0:-

కర్మాకర్మవికర్మములయొక్క తత్వమును అర్జునునకు కృష్ణుడీశ్లోకముచేత తెలియజేయుచున్నాడు. ప్రవృత్తి (వ్యాపారము) కర్మముగా నచ్చును. నివృత్తియందు (కర్మాభావమునందు) కర్మమును చూచుట యసంగతము, అనిఃలపగూడదు. కర్మమువలెనే కర్మాభావము (ఊరకుండుట) కర్త్రధీనమైయున్నది గనుక ప్రవృత్తియందువలెనే కర్మమును వదలుకొనుటయందు (నివృత్తియందు) గూడ కర్మదర్శనము సంగతము. మఱియును ఏదైననొకవస్తువును పొందకయే క్రియాకారకఫలవ్యవహారమంతయును అవిద్యావస్థయందే కలుగును. కర్మమునందు కర్మా

భావమును, కర్మాభావమునందు కర్మమును చూచువాడు బుద్ధిమంతుడనియును, యోగియనియును స్తోత్రము చేయబడుచున్నాడు.

పూర్వపక్షి:—“కర్మమునందు అకర్మమును, అకర్మమునందు కర్మమును ఎవ్వడు చూచునో” అని చెప్పబడినది. ఇది ప్రత్యక్షవిరోధము. కర్మము అకర్మము కానేరదు. అకర్మము (మొద్దువలెనూరకుండుట) కర్మముఅగుటకు తగదు. కాబట్టి కర్మమునందు అకర్మమును చూచుటయు, అకర్మమునందు కర్మమునుచూచుటయు, సంభవింపదు.

సిద్ధాంతి:—పూర్వపక్షము సరికాదు. లోకములో మేఘునిక్రియచేత చంద్రుడు క్రియకలవానివలె గనబడుచున్న విధముగ మూఢుడు తాను వాస్తవముగ కర్మము లేనివాడేఅగుచు అవివేకముచేత దేహేంద్రియాదులు నేననియెడు భ్రాంతిచేత దేహేంద్రియాదుల కర్మముచేత తాను క్రియకలవాడగుచున్నాడు. మఱియు క్రియాశూన్యమైన బ్రహ్మము క్రియకలదానివలె గనపడినవిధముగానే ద్వైతప్రపంచము వాస్తవముగా క్రియకలదేయగుచు క్రియాహీనమైనదానివలె వివేకహీనమైన లోకమునకు గనబడుచున్నది. ఇవ్విధముగ పరస్పరాధ్యాసము (భ్రాంతి) కలిగియుండుటవలన యథార్థజ్ఞానము కలుగుటకొరకు “కర్మణ్య...” అని భగవంతుడు చెప్పినమాటయుచితము. మఱియును ఈశ్లోకముచేత సర్వవిక్రియారహితమైన బ్రహ్మజ్ఞానమే ఉపదేశింపబడినది. ఏలననగా భగవంతుడు కర్మమునందు అకర్మమును అకర్మమునందు కర్మమును చూచువాడు బుద్ధిమంతుడును యోగియును అగును అనిచెప్పియుండుటచేత బ్రహ్మజ్ఞానేతరజ్ఞానమువలన బుద్ధిమంతుడగుట సంభవింపదు. మఱియును పూర్వశ్లోకమునందు బోద్ధవ్యమని ప్రయోగింపబడియుండుటవలన బ్రహ్మజ్ఞానమునందు బోధప్రసిద్ధమైనదగుటవలన సమ్యక్ జ్ఞానోపదేశము వివక్షితమైనది. మఱియును యత్ జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ (దేనిని తెలిసి సంసారమువలన ముక్తుడవగుదువో) అనిచెప్పబడియుండుటచేత బ్రహ్మజ్ఞానముకంటె ఇతరజ్ఞానమువలన మోక్షణముకలుగజాలదు. మిథ్యాజ్ఞానము అశుభమోక్షణమును కలుగజేయలేదు. కనుక సకలజనులు కర్మాకర్మములను విపర్యాసముగా (పరస్పరవిరుద్ధముగా) గ్రహించుటచేత అట్టి మిథ్యాజ్ఞానమును పోగొట్టుటకొరకు “కర్మణ్యకర్మయః...” భగవంతుడు చెప్పెను.

మఱియును “ కర్మణి ” అనుచోట సప్తమి పూర్వపక్షి చెప్పినట్లు అధికరణసప్తమి కాదు. కుండయందు రేగుపండ్లు ఉండనట్లు కర్మమునందు అకర్మము ఉండదని యైనను లేక ఘటమునందు రేగుపండ్లు ఉన్నట్లు కర్మమునందు అకర్మము ఉండదనియైనను తెలియవలయును. మఱియును లేనివస్తువునందు ఒకవస్తువు ఉన్నదని చెప్పుట లోకవిరుద్ధమైన విధముగ అకర్మము కర్మాభావమగుటవలన అకర్మమునందు కర్మము ఉన్నదనుట లోకవిరుద్ధము. కాబట్టి ముత్యపుచిప్పయందు వెండియనుజ్ఞానమును, ఎండమావులయందు ఉదకమనియెడుజ్ఞానమును కలిగినట్లు కర్మాకర్మములవిషయమై లోకము మిథ్యాజ్ఞానము కలదగుటవలన తన్నివారణకొరకు భగవంతుడు “ కర్మణ్యకర్మ... ” అని చెప్పెను.

పూర్వపక్షి:— కర్మమునందు అకర్మము అకర్మమునందు కర్మము ఆరోపింపబడినదని తలపవలయునేకాని కర్మము కర్మమే అగునుకాని అకర్మముకాదు. అకర్మము అకర్మమే అగునుకాని కర్మముకాదు.

సిద్ధాంతం:— అదిసరికాదు. ఓడనెక్కిపోవుచున్న వానికి ఒడ్డుననున్న వృక్షములకు గమనరూపకర్మముఉన్నట్లు కనబడుచున్నను నిజముగా గమనరూపకర్మము లేకపోవుటచేత వృక్షములయొక్క గమనరూపకర్మము వ్యభిచరించిపోవుచున్నది. అనగా కర్మము కర్మమే అగునుకాని అకర్మముకాదనుటకు వీలులేదు. మఱియును దూరప్రదేశమునందు చైత్రుడు, మైత్రుడు అనువారలు పోవుచున్నను వారు మననేత్రములకు దగ్గరలేనందున పోనివారివలెనే కనపడుచున్నను వాస్తవముగా వారియొక్క గమనాభావరూపకర్మము వ్యభిచరించిపోవుచున్నది. అనగా అకర్మము అకర్మమే అగునుగాని కర్మముకాదనుటకు వీలులేదు. మఱియును ఓడనెక్కిపోవుచున్నవానిచేత ఒడ్డుననున్న వృక్షములయందు చలనాత్మకమైన కర్మము ఆరోపింపబడినట్లు దేహేంద్రియాదివ్యాపారములు క్రియాశూన్యమైన ఆత్మయందు ఆరోపింపబడుచున్నవి. ఇట్టిమిథ్యాజ్ఞానమును పోగొట్టుటకొరకు భగవంతుడు ఈశ్లోకముచేత అధ్యారోపమును పోగొట్టి అవిక్రియబోధజ్ఞానమును బోధచేయుచున్నాడు. అయితే ఈశ్లోకముచేత అవిక్రియ బ్రహ్మజ్ఞానము చెప్పబడినయెడల “ నజాయతే మ్రియతే ” అనుశ్లోకముచేత జెప్పబడినవిషయమె ఇచ్చట తిరుగా జెప్పబడినట్లయ్యెను. అందువలన పునరుక్తిదోషము కలుగుచున్న

దనువాదము సరికాదు. అవిద్యచేతను క్రియారహితమైన ఆత్మయందు సక్రియత్వము ఆరోపింపబడినదని పలుమారులు చెప్పబడినను అనేకజన్మములనుండివచ్చు మిథ్యాజ్ఞానవాసనచేత లోకము ఆవిషయమును మరచిపోయి కర్తృత్వభోక్తృత్వాది ధర్మములు ఆత్మధర్మములని తలంచుటచేత భగవంతుడు పలుమారు ఉత్తరమును తెలుపదలచి ఆత్మవస్తుజ్ఞానము మిగులకష్టముగనుక అనేకములగు స్మృతి శృతి న్యాయములచేత వివరింపబడినను యీశ్లోకములోను ముందుశ్లోకములోను తిరుగవివరించుచున్నాడు. అయినను ఆత్మ స్వభావముచే అక్రియుడైనను అహంకారాభిమానరూపమైన కర్మమునకు విషయుడైనట్టు కనపడుచున్నాడు. ఎట్లనిన దేహాదులనాశ్రయించిన కర్మము తనయందారోపించుకుని నేను ఈకర్మమునకు కర్తను ఈకర్మము నాసంబంధమయినది, ఈఫలము నాచేత అనుభవింపదగినదియును, నేను యేపనిచేయకుండినయెడల ఆయాసములేనివాడనై సుఖముగానుందును గనుక వ్యాపారోపరమరూపమైన కర్మమును అందువలనకలిగిన సుఖమును ఆత్మయందు ఆరోపించుకుని సుఖముగానున్నాననియును, తలచుచున్నాడు. ఈరీతిగా ఆత్మయందు కర్మభ్రాంతికలుగుచున్నది. అట్టిభ్రాంతినివారణకొరకు కృష్ణుడు ఈ శ్లోకమును చెప్పెను. కర్మభ్రాంతిని పండితులుకూడాపొందుచున్నారు. అవివేకులయందు కర్తృత్వాభిమానము మిగులదృఢముగానుండునని చెప్పనవసరము లేదు. నదీతీరమునందలి వృక్షములు స్థిరముగానున్నప్పటికిని వానియందు లేని గమనము ఆరోపింపబడినట్లు క్రియాశూన్యమైన ఆత్మయందు కర్మము ఆరోపింపబడినదనియును నదీతీరమునందలి వృక్షములయందు నిజముగా గమనములేనట్లు ఆత్మయందు కర్మము లేదనియును ఏమనుజుడు తెలిసికొనుచున్నాడో అట్టిమనుజుడు బుద్ధిమంతుడును, యోగియును, సర్వకర్మములను చేసినవాడును అగుచున్నాడు. మఱియును అకర్మము (అనగా దేహేంద్రియాదులు ఏవ్యాపారమును చేయకుండుట), కర్మమువలెనే ఆత్మయందు ఆరోపింపబడినదనయును, అట్టిఉదాసీనావస్థయందుగూడ నేను తటస్థుడను, నేను ఊరకున్నాను, అనునట్టి అభిమానముకూడ కర్మమే అగుచున్నదనియును తెలిసికొనినవాడు బుద్ధిమంతుడు అగుచున్నాడు.

ఈశ్లోకమునకు విశిష్టాద్వైతులు మఱియొకవిధముగ వ్యాఖ్యానమును చేసిరి. నిత్యకర్మములు ఈశ్వరప్రీతికొరకు చేయబడుచున్నవి. వాటికి ఈశ్వరప్రీతికం

కై వేరుఫలములేదు. కనుక ఫలరాహిత్యగుణమునుబట్టి నిత్యకర్మములు అకర్మములని చెప్పబడుచున్నవి. గోవు లేగంటిఆవుఅయినప్పటికి క్షీరమునీయకపోయినయెడల గోవుకాదు. నిత్యకర్మములు చేయకుండుటవలన ప్రత్యవాయఫలము సంభవించుచున్నది. అట్టినరకము మొదలగు ఫలగుణమునుబట్టి నిత్యకర్మమునుచేయకుండుట కర్మమేఅగుచున్నది. ఈవిధముగా తెలిసికొనినవాడు బుద్ధిమంతుడును, యోగియును, అగుచున్నాడు. ఈవ్యాఖ్యానము ఉచితమైయుండలేదు. నిత్యకర్మము అకర్మమనియును దానిచేయకుండుటఅనునట్టి అకర్మము కర్మము అగుననియును తెలిసికొనుటమాత్రమువలన పాపనివృత్తికానేరదు. అశుభమోక్షణమును కలుగదు. « మోక్షసేఽశుభాత్ " అనుభగవద్వాక్యము వ్యర్థముకావలసివచ్చును. మఱియును కొందరిమతానుసారముగా నిత్యకర్మాచరణమువలన మోక్షముకలిగినను కలుగవచ్చును. ఐతే నిత్యకర్మములకు ఫలములేదనియెడు జ్ఞానమువలనగాని నిత్యకర్మములిట్టివి అనియెడు జ్ఞానమువలనగాని అశుభక్షయముకానేరదు. మఱియును శాస్త్రమందెక్కడను నిత్యకర్మములకు ఫలములేదని తెలిసికొనుటవలన మోక్షము కలుగుననిగాని నిత్యకర్మములను చేయకుండుట కర్మము అనియెడు జ్ఞానమువలన మోక్షము కలుగుననిగాని చెప్పబడియుండలేదు. మఱియును నిత్యకర్మములను చేయకపోవుటవలన ప్రత్యవాయముకలుగుచున్నదనియెడు జ్ఞానమువలన కొంచమైనను ఫలములేదు. ఈజ్ఞానమువలన నిత్యకర్మప్రవృత్తిరూపఫలముకలదనుమాట సరికాదు. « నిత్యకర్మములను చేయవలసినది " అనునట్టివిధివాక్యముచేతనే వాటియందు ప్రవృత్తికలుగుచున్నది. నిత్యకర్మములను చేయకపోవుటవలన ప్రత్యవాయము కలుగుననియెడుజ్ఞానము నిత్యకర్మమునందు ప్రవర్తించుటకు కారణము కాదు. ఇట్టిమిథ్యాజ్ఞానమువలన మోక్షముసంభవింపదు. మిథ్యాజ్ఞానమే అశుభరూపము. మఱియొకఅశుభమునుపోగొట్టజాలదు. చీకటియే చీకటిని పోగొట్టజాలదు.

పూర్వపక్షి:—« కర్మమునందు అకర్మదర్శనము అకర్మమునందు కర్మదర్శనము " మిథ్యాజ్ఞానముకాదు. « దేవదత్తుడు సింహము " అనుచోటనున్న సింహదేవదత్తజ్ఞానమువలె గౌణజ్ఞానము. కర్మము అకర్మము అనుజ్ఞానమునందు ఫలాభావము గుణము. అకర్మము కర్మమనుచోట ఫలభావము గుణము.

సిద్ధాంతి:— పైనచెప్పిన గౌణమైన కర్మాకర్మవిజ్ఞానమునకు ప్రామాణికమైనఫలములేదు. కనుక గౌణత్వము ఉచితమైయుండలేదు. మఱియును ప్రకృత

ము వదలి అప్రకృతమును జెప్పుటవలన ప్రయోజనమేమియును లేదు. మఱియును నిత్యకర్మానుష్ఠానమువలన ఫలములేదనియును తదకరణమునందు నరకప్రత్యవాయ ఫలమున్నదనియు స్పష్టముగా చెప్పుట యుచితమైయుండగా అతిక్లిష్టముగాను గూఢముగాను "కర్మణ్యకర్మ..." అనిచెప్పుటవలన ప్రయోజనములేదు. అందువలన భగవంతుడు లోకమును వ్యామోహపెట్టుటకొరకు చెప్పెనని చెప్పవలసివచ్చును. అట్లుచెప్పుట యుచితముకాదు. మరియును అభావరూపమైనదియును నిత్యకర్మములను చేయకుండుట అనునట్టిదియును అయిన అకర్మను గౌణముగా కర్మమును బోధించుచున్నదను మాట యుచితముగ నుండలేదు. అసత్తువలన సత్తుపుట్టదు అసత్తువలన సత్తుపుట్టుచున్నదని చెప్పినయెడల అసత్తేసత్తగుచున్నది. ఇందువలన శ్రుతిస్మృతివిరోధమువచ్చుచున్నది. కాబట్టి అభావరూపమయిన నిత్యాకరణమువలన భావరూపమైన ప్రత్యవాయముపుట్టదు. మరియును దుఃఖమును బుద్ధిపూర్వకముగా పుట్టించుకొనుట యుచితముకాదు. శాస్త్రము నిష్ఫలమైనదానిని విధించదు అట్లుకాదేని నిష్కారణముగా కర్మము క్లేశమును కలుగజేయును. అట్టి నిష్ఫలమైన క్లేశమును అంగీకరించిన శాస్త్రము నిరర్థకమగును. మఱియును నిత్యాకరణమువలన నరక ప్రత్యవాయముకలదని చెప్పుటవలన నిత్యకర్మములు దుఃఖరూపములగుచున్నవి. ఆకర్మములు అనుష్ఠింపదగినవని చెప్పినశాస్త్రము అనర్థముకొరకే ప్రవర్తించినట్లగును. కర్మకాండను అనుసరించినిత్యకర్మములను చేయుటవలన స్వర్గాదిఫలములేకపోగా నానావిధములయిన కష్టములు కలుగుచున్నవి. ఆకారణమువలన నిత్యకర్మములను చేయకయూరకున్నయెడల నరకప్రాప్తియగుచున్నది నిత్యకర్మములనుచేసినను చేయకపోయినను అనర్థమే వచ్చుచున్నది. మఱియును నిత్యకర్మములను చేయుటవలన ఫలములేదనిచెప్పి నిత్యకర్మములవలన మోక్షరూపమయినఫలము కలుగునని చెప్పినమాటవలన విరోధమువచ్చుచున్నది. కాబట్టివృత్తికారులు చెప్పినవ్యాఖ్యానము సరికాదు. శంకరభగవత్పాదులుచేసినవ్యాఖ్యానము యుచితమైయున్నది.

Notes.

It is said in the previous verse that something about karma &c., is to be learnt, as the nature of karma is very difficult to

understand. In the present verse the Lord explains the true nature of action.

అకర్మణిచ కర్మయః—It is not to be understood! that seeing action in in-action is inconsistent. For, నివృత్తి which is abstinence from action is as much an action, as it is dependent upon the exertion of an agent. "ద్వయోరపి కారకాధీనత్వేన"

The distinction of action and in-action exists before one attains the knowledge of the self, as they are the means of attaining it.

యథాభూతదర్శనార్థం = to show the real nature.

THE GIST OF THE VERSE.

The *self* is really actionless, immutable and deathless; action and change are imposed upon the self by ignorance. He who understands the self as actionless is really wise; he has attained the real Yoga and has performed all karma.

THE SUBSTANCE OF THE BHASHYAM.

The ignorant man sees action in in-action as the man on board the ship in motion sees activity in the fixed trees on the bank, or as one sees motion in the moon behind the floating clouds. Again he sees in-action in action as in the case of moving bodies which are at a great distance from him or as he sees permanency in the changeful things of the universe.

The knowledge of the self which is actionless and immutable is taught in the verse by the Lord, as the Lord has said that he who sees in-action in action...is wise; man is wise if he possesses the true knowledge; again the Lord has said that there is much to be learnt about action and in-action. It is only what is worthy that is to be known. Again the Lord has said that by knowing which one is liberated from the evil of samsara. No false knowledge can ever save one from samsara. It is only the knowledge of the self that can save him.

The self is really actionless. Action appertains to the body and the senses which are the effects of Prakriti. The foolish man under the sway of ignorance attributes the activity of the body and the

senses to the self and then thinks he is the agent; likewise he attributes the absence of activity of the body and the senses to the self and thinks he sits quiet and feels happy. There is thus 'I'ness and egoism in action and in-action. The present verse is intended to remove this erroneous notion.

అవిద్యాభూమి :— The stage of ignorance.

నవ్యభిచరతి = never becomes inapplicable.

నౌ ship; అగతికేషు = immoveable.

గౌణ్యా = in a figurative sense.

యస్య సర్వే సమారంభాః కామసంకల్పవర్జితాః।
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పండితం బుధాః॥ 19

టీక.

యస్య = (కర్మమునందు అకర్మమును, అకర్మమునందు కర్మమును చూచునట్టి) ఏ పురుషునియొక్క, సర్వే = సమస్తములయిన, సమారంభాః = కర్మములు, కామసంకల్పవర్జితాః = కోరికలతోడను, (ఆకోరికలకు కారణములయిన) సంకల్పములతోడను, శూన్యములయినవై, (అనుష్ఠీయంతే = అనుష్ఠింపబడుచున్నవో), జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం = (కర్మమునందు అకర్మమును, అకర్మమునందు కర్మమును చూచుట అనునట్టి) జ్ఞానమనియెడు అగ్నిచేత కాల్పబడిన (శుభాశుభరూపములయిన) కర్మములుకల, తం = ఆపురుషుని, పండితం = పండితుడనిగా, బుధాః = విద్వాంసులు, ఆహుః = చెప్పుచున్నారు.

Him, whose actions are all free from desires and tendencies and whose actions have been burnt away by the fire of knowledge the wise call a Pundit.

—:0:—

Com. భాష్యం.

తదేతత్ కర్మణ్యకర్మాదిదర్శనం స్తూయతే యస్యేతి। యస్య యథోక్తదర్శినః సర్వే యావంతః సమారంభాః సర్వాణి కర్మాణి సమారభ్యంతే ఇతి సమారంభాః। కామసంకల్పవర్జితాః కామైస్తత్కారణైశ్చ సంకల్పైర్వర్జితాః ముధైవ చేష్టామాత్రా అనుష్ఠీయంతే ప్రవృత్తేన చేత్ లోకసంగ్రహార్థం నివృత్తేన చేత్ జీవనమాత్రార్థం తం జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం కర్మాదావకర్మాదిదర్శనం జ్ఞా

నం తదేవాగ్నిస్తేన జ్ఞానాగ్నినా దగ్ధాని శుభాశుభలక్షణాని కర్మాణి యస్య తమాహుః పరమార్థతః పండితం బుధాః బ్రహ్మవిదః॥

The seeing of in-action in action &c., is here extolled. సమారంభాః here means karma (all actions); యస్య means of one who has realised in-action in action &c.; Sankalpas are the tendencies which are the cause of desire. The man who sees in-action...and whose karma is free from..., performs karma for nothing, with no special object in view, like the activity of the members of the body; if he is engaged in active life, he does karma for the good of the masses; if he has renounced, he does karma for the bare sustenance of life; the knowers of Brahma call that man who has burnt up all actions, good and bad, by the fire of knowledge in the shape of the realisation of in-action in action &c., a Pundit in reality.

---:o:---

తాత్పర్యము.

పూర్వశ్లోకమునందు చెప్పబడిన అకర్మమునందు కర్మదర్శనము, కర్మము నందు అకర్మదర్శనము ఈశ్లోకమునందు స్తోత్రింపబడుచున్నది. కర్మమునందు అకర్మమును, అకర్మమునందు కర్మమును చూచునట్టి విద్వాంసుడు కర్మములను, కోరికలను, సంకల్పములను, కర్మాకర్మదర్శనజ్ఞానముచేత దహింపచేయును. అట్టివాడు ప్రారబ్ధకర్మవేగముచేత ప్రవృత్తినవలంబించినయెడల లోకసంగ్రహముకొరకు కర్మమును చేయదగినకాలమందే శాస్త్రమునతిక్రమింపక చేయును. నివృత్తినవలంబించి చేసినయెడల జీవనమాత్రముకొరకు చేయును. అట్టివానినే పండితునిగా విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు. న్యాయవైశేషికాది శాస్త్రములను చదివినవారయి పండితులవలె గనబడుచున్నారేకాని వాస్తవముగ వారుమిథ్యాజ్ఞానముకలవారు కనుక పండితులుకారు.

Notes.

కామసంకల్పాః:— The experiences or impressions of the Jiva in the previous births remain as inborn tendencies (సంకల్పా) of the Jiva in the present birth. These tendencies are the cause of desires. These tendencies are called what is known as *nature*; desires are always

cherished according to these tendencies. So one must effort to root out the inborn tendencies as it is possible to conquer nature. If a man does karma freed from the influence of desires, his actions may seem to be like the meaningless activity of a mad man. It may be asked why then should he do karma at all? The man whose engagements are free from desires will do karma for the good of the masses or for his mere sustenance of life. He is not like mad man whose karma is objectless.

పండితః:— Pundit is not one who has studied merely sciences and arts. పండా means knowledge of the self. To exclude the scientists from the list of real Pundits, the expression "తమాహుః పండితం" is used.

త్యక్త్వా కర్మ ఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః।
కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్కరోతి సః॥ 20

——:0:——

టీక.

సః = (కర్మమునందు అకర్మమును, అకర్మమునందు కర్మమును చూచునట్టి) ఆపురుషుడు, కర్మఫలాసంగం = కర్తృత్వాభిమానమును, ఫలాభిలాషను, త్యక్త్వా = విడిచి, నిత్యతృప్తః = సర్వకాలములయందును, (స్వాత్మానందానుభవముచేత) తృప్తుడైనవాడును, నిరాశ్రయః = ఆధారశూన్యుడును: (అగుచు) కర్మణి = కర్మమునందు, అభిప్రవృత్తోఽపి = ప్రవర్తించినప్పటికిని, కించిత్ = ఒకదానిని, (ఏకర్మమును) నకరోత్యేవ = చేయుచున్నవాడేకాడు.

He having renounced egoism in karma (agency) and the desire for fruits of karma (ఫలాసంగ), being ever content and seeking no rest anywhere, does not really do any karma, although engaged in it.

-::0::-

Com. భాష్యం

యస్త్వకర్మాదిదర్శీ సోఽకర్మాదిదర్శనాదేవ నిష్కర్మా సంన్యాసీ జీవనమాత్రార్థచేష్టస్సన్ కర్మణి న ప్రవర్తతే। యద్యపి ప్రాక్ వివేకతః ప్రవృత్తః యస్తు ప్రారబ్ధకర్మాసన్ ఉత్తరకాలముత్పన్నాత్మసమ్యగ్దర్శనః స్యాత్ స కర్మాణి ప్రయోజనమపశ్యన్ ససాధనం కర్మ పరిత్యజత్యేవ స కుతశ్చిన్నిమిత్తాత్ కర్మపరి

త్యాగాసంభవే సతి కర్మణి తత్ఫలేచ సంగరహితతయా స్వప్రయోజనాభావా ల్లోకసంగ్రహార్థం పూర్వవత్ కర్మణి ప్రవృత్తేఽపి నైవ కించిత్ కరోతి జ్ఞానాగ్ని దగ్ధకర్మత్వాత్ తదీయం కర్మాకర్మైవ సంపద్యత ఇత్యేతదర్థం దర్శయిష్యన్నాహ। త్యక్త్వేతి। త్యక్త్వా కర్మస్వభిమానం ఫలాసంగంచ యథోక్తే జ్ఞానే నిత్యతృప్తో నిరాకాంక్షో విషయేష్విత్యర్థో నిరాశ్రయ ఆశ్రయరహిత ఆశ్రయో నామ యదా శ్రిత్య పురుషార్థం సిసాధయిషతి। దృష్టాదృష్టేష్టఫలసాధనాశ్రయరహిత ఇత్యర్థః తేనైవంభూతేన స్వప్రయోజనాభావాత్ ససాధనం కర్మ పరిత్యక్తవానేవేతి ప్రాప్తే తతో నిర్గమాసంభవాత్ లోకసంగ్రహచికీర్షయా శిష్టవిగర్హణాపరిజిహీర్షయా వా పూర్వవత్ కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నిష్క్రియాత్మదర్శనసంపన్నత్వాన్నైవ కించిత్ కరోతి సః॥

The man who sees in-action in action becomes liberated from karma by reason of the very realisation of in-action in action, abandons all karma, just exerting for the bare sustenance of life and engages in no-karma, although he had engaged himself in action before the said realisation. On the other hand, a man who has been performing karma may at any subsequent time attain the realisation of the self. He will then renounce all karma with its accessories seeing no object to gain by that karma. He, though unable to renounce karma for some reason and though engaged in action as before with a view to set an example to the world devoid of any attachment for the fruits and as such finding no object of his own to gain in the action, does not really do anything.

His action is really as good as in-action, as all his actions are burned up by the fire of knowledge. To show this sense the Lord says "త్యక్త్వాకర్మ".

He who has given up egoism in action and attachment for the fruits by reason of his knowledge above referred to, who is ever content, having no desire for the sensuous enjoyments, who seeks no reliance on any thing whereby to gain any object of his own *i e.*, who seeks for no means of acquiring the desirable fruits, visible and invisible, for want of any selfish object in view,

who abandons all karma with all its helps but who, for some reason, finding it impossible to retire from action and with a view to benefit the world or avoid the censure of the pious men, engages himself in work as before, does not really *do* karma as he is endowed with (the wealth of) the realisation of the actionless self.

———:o:———

తాత్పర్యము.

వివేకముకలుగుటకు పూర్వమునందు కర్మమునందు ప్రవర్తించినప్పటికిని వివేకముకలిగినపిమ్మట కర్మమునందు అకర్మమును అకర్మమునందు కర్మమును చూచు బ్రహ్మజ్ఞాని ఆత్మజ్ఞానముకలవాడై సన్యాసియగుచు వైదిక లౌకిక కర్మమునందు కర్తృత్వాద్యభిమానుడై ప్రవర్తించక కర్తృత్వాభిమానములేక జీవనమాత్రోపయుక్తమైన కర్మమునందు ప్రవర్తించును. ఆత్మజ్ఞానికి ఏదో కారణమువలన కర్మమును వదలుట సంభవింపకపోవుచుండగా స్వప్రయోజనములేదు గనుక కర్మమునందును తత్ఫలమునందును కర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యభిమానములను వదలుకొని లోకసంగ్రహముకొరకుగాని శిష్టజనులవలన నిందపొగొట్టుకొనుటకుగాని వివేకము లేనప్పటివలెనే కర్మమునందు వాడు ప్రవర్తించినను జ్ఞానాగ్నిచే సకలకర్మములను కాల్చివేసినవాడగుటవలన తనదృష్టిచేత ఏకర్మమును చేయనివాడగుచున్నాడు. అతనికి కర్మము కర్మముకానేరదు. ఆత్మజ్ఞాని సర్వకర్మఫలాభిలాషనువదలి విషయానుభవమునందు విముఖుడై స్వాత్మానందానుభవముచేత తృప్తుడై దృష్టఅదృష్టఫలప్రాప్తిసాధనములను ఆశ్రయించక కర్మప్రవృత్తుడైనను కర్మచేయుచున్నవాడుకాడు.

Notes.

కర్మఫలాసంగం :— This may be explained in two ways కర్మణితత్ఫలేచ ఆసక్తిం (కర్మమునందునుతత్ఫలమునందును...); (2) కర్మఫలోదేహఃతత్రాసంగం body is the fruit of karma; attachment for the body is ఆసంగం, as కర్తాభోక్తా, వక్తా, శ్రోతా, ద్రష్టాహమితి.

నిత్యతృప్తః :— నిత్య may mean always; or నిత్యేన ఆనందైకరసేన స్వాత్మనా సాక్షాత్కృతేన బ్రహ్మణైవ.

దృష్టాదృష్ట:—దృష్టఫలం is wealth, prosperity &c.; అదృష్టఫలం is the fruit of Swarga &c. If by the force of past karma, the knower of self has

to do the karma of begging, he must not have egoism in the act. The difference between an enlightened man who engages himself in action and the ignorant man who does karma is the absence of egoism and attachment for the karma and its fruits in the case of the former.

"సర్వం బ్రహ్మైవపశ్యతోవిదుషః స్వార్థపరార్థావాప్రవృత్తిర్న సంభవతిక్వచిద్వా సనయాఅంగరదోకర్మణి ప్రవృత్తోపిస్వయమకర్మైవభవతి".

నిరాశీర్యత చిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః।
శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషం ॥ 21

—:0:—

టీక.

నిరాశీః = ఆశలులేనివాడును, యతచిత్తాత్మా = నియమింపబడినచిత్తమును, దేహమును, కలవాడును, త్యక్తసర్వపరిగ్రహః = విడువబడిన సకలవస్తుసంపాదనము కలవాడును, శారీరంకేవలం = శరీరమునిలుచుటకుమాత్రముతగిన, కర్మ = కర్మమును, కుర్వన్ = చేయుచున్నవాడును, (అయినమానవుడు) కిల్బిషం = (పుణ్యపాపములయిన) సంసారమును, (లేక) బంధమును, నప్రాప్నోతి = పొందడు.

Free from all desires, having controlled the mind and body, having abandoned the acquisition of all things, doing only bodily action, he does not incur sin.

—::0::—

Com. భాష్యం.

యఃపునః పూర్వోక్తవిపరీతః ప్రాగేవ కర్మారంభాత్ బ్రహ్మణి సర్వాంతరే ప్రత్యగాత్మని నిష్క్రియే సంజాతాత్మదర్శనస్స దృష్టాదృష్టేష్టవిషయ వివర్జితతయా దృష్టాదృష్టార్థే కర్మణి ప్రయోజనమపశ్యన్ ససాధనం కర్మ సంన్యస్య శరీరయాత్రామాత్రచేష్టో యతిర్జ్ఞాననిష్ఠో ముచ్యత ఇత్యేతమర్థం దర్శయితుమాహ నిరాశీరితి। నిరాశీః నిర్గతా ఆశిషో యస్మాత్ స నిరాశీః యతచిత్తాత్మా చిత్తమంతఃకరణం ఆత్మా బాహ్యకార్యకారణసంఘాతః తావుభావపి యతౌ సంయతౌ యేన స యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః త్యక్తః సర్వపరిగ్రహో యేన సః శారీరం శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం కేవలం తత్రాప్యభిమానవర్జితం కర్మ కు

ర్వన్ నాప్నోతి నప్రాప్నోతి కిల్బిషం పాపమనిష్టరూపం ధర్మంచ ముముక్షోరని
ష్టరూపత్వాత్ ధర్మోఽపి కిల్బిషమేవ తస్మాత్తాభ్యాం ముక్తోభవతి సంసారా
న్ముక్తో భవతీత్యర్థః। శారీరం కేవలం కర్మేత్యత్ర కిం శరీరనిర్వర్త్యం శారీరం క
ర్మాభిప్రేతం ఆహోస్విత్ శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం శారీరం కర్మేతి కిం
చాతః యది శరీరనిర్వర్త్యం శారీరం కర్మ యదివా శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం
శారీరం కర్మేత్యుచ్యతే యదా శరీరనిర్వర్త్యం శారీరం కర్మాభిప్రేతంస్యాత్
తదాదృష్టాదృష్టప్రయోజనం కర్మ ప్రతిషిద్ధమపి శరీరేణ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బి
షమితి బ్రువతో విరుద్ధాభిధానం ప్రసజ్యేత శాస్త్రీయంచ కర్మ దృష్టాదృష్టప్ర
యోజనం శరీరేణ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమిత్యపిచ బ్రువతోఽప్రాప్తప్రతి
షేధప్రసంగః శారీరం కర్మ కుర్వన్నితి విశేషణాత్ కేవలశబ్దప్రయోగాచ్చ
వాఙ్మనసనిర్వర్త్యం కర్మ విధిప్రతిషేధవిషయం ధర్మాధర్మశబ్దవాచ్యం కుర్వన్ప్రా
ప్నోతి కిల్బిషమిత్యుక్తం స్యాత్ తత్రాపి వాఙ్మనసాభ్యాం విహితానుష్ఠానపక్షే కిల్బి
షప్రాప్తివచనం విరుద్ధమాపద్యేత ప్రతిషిద్ధసేవాపక్షేపి భూతార్థానువాదమా
త్రమనర్థకం స్యాత్ యదాతు శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం శారీరం కర్మాభి
ప్రేతం భవేత్తదా దృష్టాదృష్టప్రయోజనం కర్మ విధిప్రతిషేధగమ్యం శరీర
వాఙ్మనసనిర్వర్త్యమన్యదకుర్వం స్తైరేవ శరీరాదిభిః శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం
కేవలశబ్దప్రయోగాదహం కరోమీత్యభిమానవర్జితః శరీరాదిచేష్టామాత్రం లోక
దృష్ట్యా కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమిత్యేవంభూతస్య పాపశబ్దవాచ్యకిల్బిషప్రాప్త్య
సంభవాత్ కిల్బిషం సంసారం నప్రాప్నోతి జ్ఞానాగ్నిదగ్ధసర్వకర్మత్వాత్ అప్ర
తిబంధేన ముచ్యతఏవేతి పూర్వోక్తసమ్యగ్దర్శనఫలానువాదఏవైషః ఏవం శారీరం
కేవలం కర్మేత్యస్యార్థస్య పరిగ్రహే నిరవద్యం భవతి ॥

He who, unlike the one just spoken of, even before engaging in action, has realised himself as identical with Brahma, the actionless, and the resident in all as the Prathyagathma, who having cast off all desires for the objects of pleasure, visible and invisible and thereby finding no object to gain from doing karma intended to yield the visible and the invisible fruits, abandons all karma with all its accessories except action necessary for the bare

sustenance of the body, is liberated being a devotee of knowledge. To teach this the Lord says "నిరాశీః". నిరాశీః is one from whom desires have gone away; చిత్త mind, is the inner sense; ఆత్మ is the external body, the aggregate of causes and effects; one who has controlled the mind and the body is యతచిత్తాత్మ. The Yathi above spoken of doing karma for the bodily sustenance, without any egoism in so doing, does not incur sin in the shape of evil and dharma. Even dharma (good action) is equally a sin in the case of one desirous of Mokoha, as it is the cause of bondage. What does the expression 'శారీరం కేవలంకర్మ' "mere bodily karma", mean? Does it mean karma performed by the body only or karna performed for the mere bodily maintenance? One may say of what avail is the discussion whether bodily karma means karma performed by means of body only or karma performed for the mere bodily sustenance. The reply is as follows:— If the words "bodily karma" are taken to mean karma done by means of the body only, this inconsistency would arise, that he who performs, by means of the body, the which is karma prohibited and is productive of visible or invisible results, would not incur sin. If the words 'bodily karma' are taken to mean 'karma done by means of the body' the fault of contradicting what is not necessary to do so would arise, namely that he who performs by means of the boby, karma sanctioned by the Sastra and productive of visible or invisible results, would not incur; sin the use of the attributive expression శారీరం "doing bodily కర్మ" and of the word 'mere' కేవలం, would imply that he who performs karma lawful and unlawful and known as Dharma and Adharma, by speech and thought would incur sin. Here the inconsistency of incurring sin would arise in the case of performing the lawful karma by means of speech and thought. Again to say that he who performs unlawful karma by means of speech and thought would incur sin, is subject to the fault of unnecessarily reiterating what has already been said. If the expression 'bodily action' is understood in the sense of 'action done for the mere bodily maintenance' then the sense of the expression comes to this—He who does no other act enjoined as lawful or prohibited as unlawful by the Sastra and productive of results visible and invisible, by means of deed, speech and thought

and who, by deed, speech and thought, performs, in the view of the world, just those acts necessary for the mere sustenance of tL body, devoid of all attachment and egoism in the form 'I do', does not incur sin. Since it is impossible that such a man can do evil acts known as sin he will not get into the sin of Samsara; he is said to be completely emancipated without any impedement, as he has burned up all karma by the fire of knowledge. So this verse simply reiterates the results of realisation already described. Thus the expression 'by mere bodily action' as explained above becomes faultless.

———::0::———

తాత్పర్యము.

ఏమానవుడు కర్మములను ఆరంభింపకమునుపే సర్వాంతరుడును, ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడును నిష్క్రియుడును అయిన బ్రహ్మము నేననియెడు జ్ఞానముకలవాడగునో అట్టివాడు ఇహాముత్రాఫలభోగవిరాగుడగుటచేత, అట్టిఫలమును కలుగజేయు కర్మమునందు ప్రయోజనములేదని తలచుచున్నవాడగుచు కామసంకల్పములతోగూడ కర్మమునువిడిచిపెట్టి శరీరమునిలుచుటకుమాత్రము తగినకర్మములనుచేయువాడును, యతియును, జ్ఞాననిష్ఠుడును, అగుచు ముక్తుడగునని తెలియజేయుటకు కృష్ణుడు ఈశ్లోకమునుచెప్పుచున్నాడు. చిత్తమనగా అంతఃకరణము, ఆత్మఅనగా కార్యకారణసంఘాతమగుబాహ్యశరీరము. జ్ఞాని కామసంకల్పములతోగూడ కర్మములనువిడిచిపెట్టి శరీరమునిలుచుటకుమాత్రము తగినకర్మమును చేయుచు అట్టికర్మమునందు అభిమానమును అనగా ఆదరమునువదలి ఆత్మజ్ఞానమునందు మాత్రమేఆదరమును కలిగియుండును. "శరీరంకేవలంకర్మ" అనుచోట శరీరముచేత నెరవేర్పదగినదనిచెప్పినయెడల దోషముకలదు. శాస్త్రప్రతిషిద్ధకర్మముకూడ శరీరముచేత నెరవేర్పబడవచ్చును. అట్టికర్మమును చేయుచు పాపమునుపొందడని అర్థమువచ్చును అట్లుచెప్పినయెడల నిషిద్ధకర్మము నాచరింపగూడదని చెప్పిన శాస్త్రమునకువిరోధమువచ్చును. శాస్త్రసమ్మతమగుకర్మమును శరీరముచేతచేసినయెడల శాస్త్రవిహితకర్మమును చేయుచున్నవాడు పాపమునుపొందడని చెప్పినట్లగును. ఇందువలన అప్రాప్తప్రతిషేధమను దోషముకలుగును. అనగావిహితకర్మ

మును చేయుటవలన కిల్బిషముకలుగునని యొక్కడను చెప్పబడకయుండగా చెప్ప
బడియున్నట్లు తలచుకొని అట్లుకాదుసుమీ అనిచెప్పినట్లగును. 'కేవల' శబ్దప్ర
యోగమువలన, శరీరముచేత నెరవేర్పదగినది 'శారీరమ్' అనిచెప్పినయెడల ధ
ర్మాధర్మములను పేరుగల శాస్త్రవిహితనిషిద్ధకర్మములను వాక్కుచేతను మనస్సు
చేతను చేయుటవలన ముముక్షువగువాడు కిల్బిషమునుపొందునుఅనిచెప్పినట్లగును.
వాక్కుచేతనుమనస్సుచేతనువిహితకర్మమును చేయుటవలన కిల్బిషప్రాప్తియగునని
చెప్పుటవలన జపాదులను చేయవలసినదను శాస్త్రమునకు విరోధమువచ్చును.
ప్రతిషిద్ధకర్మమును చేసినయెడల కిల్బిషప్రాప్తియగునని చెప్పినయెడల అప్రాప్తప్ర
తిషేధదోషముకలుగును. కాబట్టి శారీరమనగా శరీరముచేత నెరవేర్పతగినది అను
అర్థము యుచితముగనుండలేదు. మరియును శరీరమునిలిచియుండుటకుమాత్రము
తగినది 'శారీరమ్' అనిచెప్పిన, యతి శరీరముచేతను, వాక్కుచేతను, మనస్సు
చేతను ఇహాముత్ర ఫలకారణమగు శాస్త్రవిహితనిషిద్ధములయిన ధర్మాధర్మక
ర్మములను సాభిమానముగ చేయక, లోకదృష్టికిశరీరవాఙ్మనస్సులయొక్క చే
ష్టామాత్రరూపమయిన కర్మమును చేయుచున్నట్లు కనబడుచున్నను తనదృష్టికిప
కర్మమును చేయని వానివలెనేయున్నాడు కనుక కిల్బిషమును పొందడు అనిఅర్థ
మిచ్చుచున్నది. అట్టివాడు జ్ఞానాగ్నిచేతకాల్చబడిన సర్వకర్మము కలవాడగుటవల
నసంసారమునుపొందడు. జనన మరణ కారణమగుటవలన ధర్మముకూడముముక్షు
వునకు బంధకారణమై పాపమగుచున్నది.

Notes.

ఆశిషః = వైషయిక్యః కామనాః

దృష్టప్రయోజనం is శారీరాద్యాదికంకర్మ ;

అదృష్టప్రయోజనం స్వర్గసాధనం జ్యోతిష్టోమాదికంకర్మ

If the expression 'కేవలం శారీరమ్' is taken to mean "performed merely by means of the body", the Sanyasins who do karma (జపాదికర్మ) by *speech and mind*, would have to incur sin.

యతచిత్తాత్మా :— ఆత్మా దేహః యతౌ నిరుద్ధౌ చిత్తాత్మానౌ యేన *i.e.*, One who has controlled the mind and *body* (ఆత్మా).

or ఆత్మ means the self : యతం సంస్థాపితం చిత్తం ఆత్మన్యేవ న క్వచిద నాత్మని యేన *i. e.*, One who has centred his mind on the self alone.

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః।
సమస్సిద్ధావసిద్ధౌచ కృత్వాపి ననిబధ్యతే॥ 22

—:0:—

టీక.

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః = అయాచితముగాసంభవించినయాహారసదార్థముతో తృప్తినిపొందినవాడును, ద్వంద్వాతీతః = శీతను, ఉష్ణము, మొదలుగాగలజంటలను అతిక్రమించినవాడును, విమత్సరః = మాత్సర్యములేనివాడును, సిద్ధౌ = (ఆహారాదులు అప్రయత్నముగా) సిద్ధించుటయందును, అసిద్ధౌ = (ఆహారాదులు అప్రయత్నముగా) సిద్ధింపకపోవుటయందును, సమః = సమానమైన బుద్ధికలవాడును, (అగువాడు) కృత్వాపి = (భిక్షాటనము మొదలుగాగల కర్మములను) చేసినను, ననిబధ్యతే = (సంసారముచేత) కట్టబడడు.

Satisfied with what has been gained without effort, having risen above the pairs of opposites, being free from covetousness, and remaining the same in success and failure, one does not become bound though engaged in action. 22.

—::0::—

Com. భాష్యం.

త్యక్తసర్వపరిగ్రహస్య యతేః అన్నాదేశ్శరీరస్థితిహేతోః పరిగ్రహస్యాభావాత్ యాచనాదినా శరీరస్థితికర్తవ్యతాయాం ప్రాప్తాయాం। శ్లో॥ అయాచితమసంక్లిప్తముపపన్నం యదృచ్ఛయేత్యాదినా వచనేనానుజ్ఞాతం యతేః శరీరస్థితిహేతోరన్నాదేః ప్రాప్తిద్వారం ఆవిష్కుర్వన్నాహ॥ యదృచ్ఛేతి॥ యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టః అప్రార్థితోపనతో లాభో యదృచ్ఛాలాభః తేన సంతుష్టః సంజాతాలంప్రత్యయః। ద్వంద్వాతీతః ద్వంద్వైశ్శీతోష్ణాదిభిరభిహన్యమానోప్యవిషణ్ణచిత్తః ద్వంద్వాతీతఉచ్యతే। విమత్సరః విగతమత్సరః నిర్వైరబుద్ధిః సమస్తుల్యో యదృచ్ఛాలాభస్య సిద్ధావసిద్ధౌచ యఏవంభూతో యతిరన్నాదేః శరీరస్థితిహేతోర్లాభాలాభయోస్సమః హర్షవిషాదవర్జితః కర్మాదావకర్మాదిదర్శీ యథాభూతాత్మదర్శననిష్ఠస్సన్ శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనే భిక్షాటనాదౌ కర్మణి శరీరాది

నిర్వ్యాపారత్వాన్నైవ కించిత్కరోమ్యహం గుణాగుణేషు వర్తంతఇత్యేవం సదాపరిసంచక్షాణః ఆత్మనః కర్తృత్వాభావం పశ్యన్ నైవ కించిద్భిక్షాటనాదికం కర్మ కరోతి లోకవ్యవహారసామాన్యదర్శనేనతు లౌకికైరేవ ఆరోపితకర్తృత్వాత్ భిక్షాటనాదౌ కర్మణి కర్తాభవతి స్వానుభవేనతు శాస్త్రప్రమాణజనితేనాకర్తైవ సఏవం పరాధ్యారోపితకర్తృత్వ శరీరస్థితిమాత్రప్రయోజనం భిక్షాటనాదికం కర్మ కృత్వాపి ననిబధ్యతే। బంధహేతోః కర్మణః సహేతుకస్య జ్ఞానాగ్నినా దగ్ధత్వాదిత్యుక్తానువాదఏవైషః ॥

As the sage who has given up all his possessions does not possess even things such as food &c. which are necessary for the sustenance of the body, it follows that he has to maintain his body by begging &c. The Lord points out to Yathi the ways of acquiring food &c. which are necessary for the maintenance of the body, as approved in the following text.

"What is not begged for, what is not previously secured, what has been obtained without effort..."

He who has said to himself 'enough' with what has been acquired unasked, who is not afflicted in mind when troubled by the pairs of opposites such as heat, cold &c, who is free from the feelings of envy and enmity, and who is even both in the acquisition or loss of what he might get without efforts, the Yathi of this description being free from joy or sorrow for success or failure in acquiring what is necessary for the sustenance of the body, seeing in-action in action, and vice versa, being ever devoted to the realisation of the real self, having engaged the body &c. in the act of begging with the object of mere sustaining the body, with the notion of non-agency as in "I do nothing at all, the senses act upon things" and thus realising non-agency, does not really act even in the act of begging. As he seems to be the *kartha* of the action of begging &c. as in the case of the generality of men, agency is imputed to him by the ordinary people. But from his own point of experience as based upon the authority of the Sastra, he is not the agent at all. Although such a man thus does the acts of begging &c. with the mere object of sustaining his

body, in which agency is imputed to him by others, he is not really bound. For, he has burnt up in the fire of knowledge all karma with its cause which is the cause of bondage. All this is only a repetition of what has been said before.

———:0:———

తాత్పర్యము.

సమస్తవస్తుసంగ్రహమును విడిచిపెట్టిన యతికి శరీరస్థితికి కారణమైన అన్నాదికముయొక్క పరిగ్రహము లేకపోవుటవలన యాచన మొదలగు వానినిచేసి శరీరమును నిలుపుకొనవలసియున్నది. అట్టిఅన్నాదికములను గ్రహించుమార్గమును కృష్ణుడీశ్లోకములో చెప్పుచున్నాడు. మఱియును అప్రయత్నముగా లభ్యమైన దానితో తృప్తినిపొందినవాడును, శీతోష్ణాదిద్వంద్వములను అతిక్రమించినవాడును, దేనియందును వైరబుద్ధిలేనివాడును, అప్రయత్నముగ అన్నాదికము సిద్ధించినను సిద్ధింపకపోయినను సమబుద్ధికలవాడును అయిన ముముక్షువు కర్మాదికమునందు అకర్మాదికమును చూచువాడును, కూటస్థాత్మనిష్ఠుడును అయి శరీరము నిలుచుటమాత్రమె ప్రయోజనముగాగలదియును, శరీరాముల చే నెరవేర్పదగినదియును అయిన భిక్షాటనాదికర్మమునందు „ అ 5 శ్లో॥ 8 నైవకించిత్కరోమీతి ” „ అ 3 శ్లో॥ 28 గుణాగుణేషువర్తంతే ” (నేను దేనినిజేయువాడనుకాను. ఇంద్రియములు విషయములయందు ప్రవర్తించుచున్నవి.) అని సర్వకాలములయందును స్పష్టముగజెప్పుచు తనకు కర్తృత్వములేకపోవుటనుచూచుచు భిక్షాటనము మొదలగు కర్మములలో దేనిని జేయుచుండలేదని యెరుగవలయును. ముముక్షువగు యతికి అవివేకులతోగూడ స్నానాచమనాది వ్యవహారము సమానముగానే కనబడుచుండుటవలన దానిననుసరించి అవివేకులచేత ఆరోపింపబడిన కర్తృత్వ భోక్తృత్వములు కలవాడగుటవలన విద్వాంసుడుకూడ లోకదృష్టిచేత భిక్షాటనాదికమునందు కర్తృత్వముకలవానివలె గనబడుచున్నప్పటికిని శాస్త్రప్రమాణముచేత కలిగిన స్వానుభవముచేత అకర్తృత్వాది సంధానమే కలిగియుండుటవలన భిక్షాటనాదిచేష్టలయందుగూడ కర్తృత్వములేనివాడే అగుచున్నాడని యెఱుంగవలయును. సహేతుకమును బంధహేతుకమును అయిన కర్మము జ్ఞానాగ్నిచేత కాల్చబడియుండుటవలన కర్మముచేత బద్ధుడుకాడు.

అన్నాదేః :— the term ఆది includes పాదుకే ఆచ్ఛాదికాని *i. e.*, Sandals, umbrella &c.,

లోకవ్యవహారసామాన్య:— లౌకికైః అవివేకిభిః సహ వ్యవహారస్య స్నానాచమన భోజనాదిలక్షణస్య విదుషాం సామాన్యేన దర్శనాత్ :— The ignorant people impute agency to the acts of Yathi, for he seems to do such acts as eating, bathing &c., like the generality of mankind.

యదృచ్ఛాలాభః= అయత్నప్రాప్తోలాభః, " ప్రారబ్ధవశాత్ స్వతఏవప్రాప్తః అసాధునా వా సాధునా వా దత్తః శుద్ధో౽శుద్ధో వా అల్పో౽నల్పో వా అన్నాదిః ".

గతసంగస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః।
యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే॥ 23

——:0:——

టీక.

గతసంగస్య = అభిమానము లేనివాడును, ముక్తస్య = (కామక్రోధాదిమూలమగు సంసారమునుండి) విడువబడినవాడును, జ్ఞానావస్థితచేతసః = బ్రహ్మజ్ఞానమందు నిలిచియున్న చిత్తముకలవాడును, యజ్ఞాయ = విష్ణుప్రీతికొరకు, ఆచరతః = (యజ్ఞాదికర్మమును) ఆచరించుచున్నవాడును, (అయిన) అస్య = ఈబ్రహ్మజ్ఞానియొక్క, కర్మ = కర్మము, సమగ్రం = ఫలముతోగూడ, ప్రవిలీయతే = నశించుచున్నది.

Of him who has lost all attachment, who is liberated, whose mind rests on knowledge and who acts for the sake of sacrifice, all karma is wholly destroyed. 23.

——::0::——

Com. భాష్యం

త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగమిత్యనేన శ్లోకేన యః ప్రారబ్ధకర్మా సన్ యదా నిష్క్రియబ్రహ్మాత్మదర్శనసంపన్నస్స్యాత్తదా తస్యాత్మనః కర్తృకర్మప్రయోజనాభావదర్శినః కర్మపరిత్యాగే ప్రాప్తే కుతశ్చిన్నిమిత్తాత్తదసంభవే సతి పూర్వవత్ తస్మిన్కర్మణి అభిప్రవృత్తస్యాపి నైవకించిత్కరోతి స ఇతి కర్మాభావః ప్రదర్శితః యస్యైవం కర్మాభావో దర్శితస్తస్యైవం॥ గతసంగస్యేతి॥ గతసంగస్య సర్వతో నివృత్తసంగస్య యతేః ముక్తస్య నివృత్తధర్మాధర్మాదిబంధనస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః జ్ఞానఏవావస్థితం చేతో యస్య సో౽యం జ్ఞానావస్థితచేతాః తస్య యజ్ఞాయ

యజ్ఞనివృత్త్యర్థమాచరతో నిర్వర్తయతః కర్మ సమగ్రం సహాగ్రేణ ఫలేన వర్తత ఇతి సమగ్రం కర్మ తత్సమగ్రం ప్రవిలీయతే వినశ్య

It has been said in the verse "having abandoned attachment for the fruit" (త్యక్త్వాకర్మ), that a man who having first started with karma subsequently realises the identity of the self with the actionless Brahma, and sees the absence of the distinctions of agency, action and result, in the self, but who though competent to abandon karma would still continue to do it as before for some reason, does nothing at all as shown in "he does nothing." It is about this man who has been described as doing nothing that the Lord says in this verse. From whom attachment in all directions has gone away, who is freed from the bondage of Dharma and Adharma, whose mind is steadfast in the knowledge of the self and who does karma for the sake of Yajna, his karma with its results will pass into nothing.

తాత్పర్యము.

లోకములో ఏమానవుడు ప్రారబ్ధకర్మము కలవాడగుచు ఎప్పుడు నిష్క్రియబ్రహ్మాత్మజ్ఞానముకలవాడగునో అప్పుడు ఆత్మకు కర్తృకర్మమువలన ప్రయోజనములేదని తెలిసికొనుచున్న యీబ్రహ్మజ్ఞానికి ఒకవేళ ఏదోయొకకారణముచేత కర్మపరిత్యాగముసంభవింపకపోవుచుండగా బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగునప్పటివలెనే కర్మమునందు ప్రవర్తించినప్పటికిని కర్మఫలాభిలాషను వదలుకొని ప్రవర్తించినయెడల ఏకర్మమును చేయనివాడే అగుచున్నాడని "అ 4. శ్లో॥ 20 త్యక్త్వాకర్మఫలాసంగం" అనుశ్లోకముచేత తెలియజేయబడెననియును అట్లుకర్మఫలాభిలాషను వదలినవానినిగురించియే యీశ్లోకమునుకూడ భగవంతుడగు కృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడనియును తెలియవలయును. మఱియును అయితే జ్ఞానమునే కోరుచున్నవానియొక్క జ్ఞానమునకు భగవత్ప్రీతికొఱకు ఆచరించుచున్న కర్మముమాత్రము ప్రతిబంధకముకాదా? అనిశంకింపక భగవత్ప్రీతికొఱకుచేయబడుచున్న యజ్ఞాదికర్మము ఫలముతోగూడ నశించిపోవుచున్నదని యెరుంగవలయును.

Notes.

అప్రవృత్తః = engaged in action.

ధర్మాధర్మబంధనస్య :— Adhrama being a bad karma is a bondage; How is the Dharma or righteous karma sanctioned by the Sastra a cause of bondage? For a man desirous of moksha, good deeds also are the cause of bondage. Good karma yields good results and leads to good worlds. The performer of good karma must re-incarnate to experience the fruits of good karma. That which causes brith and death is a bondage and samsara; so to a liberated man good deeds also are bondage

సమగ్రం :— అగ్ర means the end; the end of karma is its fruits; the expression means with its results.

యజ్ఞార్థం = for the sake of Isvara, (పరమేశ్వరారాధనార్థం భగవతో నారాయణస్య ప్రీత్యర్థం".

It is said "యజ్ఞోవైవిష్ణుః" Yajna is verily Vishnu.

ప్రవిలీయతే = attains the state of no-action అకర్మభావమాపద్యతే.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవి ర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతం ।
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ॥ 24

——::0::——

టీక.

అర్పణం = (హోమసాధనమయిన) స్రుక్స్రువాదికము, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మస్వరూపమే, హవిః = (అన్నము, నేయి, మొదలుగాగల) హోమద్రవ్యసముదాయము, బ్రహ్మైవ బ్రహ్మస్వరూపమే, బ్రహ్మణా = (బ్రహ్మస్వరూపుడైన) యజమానునిచేత, బ్రహ్మాగ్నౌ = బ్రహ్మస్వరూపమయిన అగ్నియందు, హుతం = (చేయబడు) హోమము, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమే, బ్రహ్మకర్మసమాధినా = బ్రహ్మమనియెడు కర్మమునందే చిత్తైకాగ్రతకల, తేన = ఆయజమానునిచేత, గంతవ్యం = పొందదగినఫలమును, బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమే.

The means by which the oblations are offered is Brahma; the oblation is Brahma; the (act of) offering the oblation into the fire of Brahma, by Brahma, the offerer, is Brahma; the fruit to be reached by one intent upon Brahma karma is Brahma.

Com. భాష్యం

-::0::-

కస్మాత్పునః కారణాత్ క్రియమాణం కర్మ స్వకార్యారంభమకుర్వత్సమగ్రం ప్రవిలీయత ఇత్యుచ్యతే యతః॥ బ్రహ్మార్పణమితి॥ బ్రహ్మార్పణం యేన కరణేన బ్రహ్మవిద్ధవిరగ్నావర్పయతి తద్బ్రహ్మైవేతి పశ్యతి తస్యాత్మవ్యతిరేకేణాభావం పశ్యతి యథా శుక్తికాయాం రజతాభావం పశ్యతి తదుచ్యతే బ్రహ్మైవార్పణమితి యథా యద్రజతం తచ్ఛుక్తికైవేతి। బ్రహ్మార్పణమిత్యసమస్తే పదే యదర్పణబుద్ధ్యా గృహ్యతే లోకే తదస్య బ్రహ్మవిదో బ్రహ్మైవేత్యర్థః బ్రహ్మహవిః తథా యద్ధవిర్బుద్ధ్యా గృహ్యమాణం తద్బ్రహ్మైవాస్య తథా బ్రహ్మాగ్నావితి సమస్తం పదం అగ్నిరపి బ్రహ్మైవ। యత్ర హూయతే బ్రహ్మణా కర్త్రా బ్రహ్మైవ కర్తేత్యర్థః। యత్తేనహుతం హవనక్రియా తద్బ్రహ్మైవ యత్తేన గంతవ్యం ఫలం తదపి బ్రహ్మైవ బ్రహ్మకర్మసమాధినా బ్రహ్మైవ కర్మబ్రహ్మకర్మ బ్రహ్మకర్మణి సమాధిర్యస్య సః బ్రహ్మకర్మసమాధిస్తేన బ్రహ్మకర్మసమాధినా బ్రహ్మైవ గంతవ్యమేవం లోకసంగ్రహంచికీర్షుణాపి క్రియమాణం కర్మ పరమార్థతో అకర్మ బ్రహ్మబుద్ధ్యుపమృదితత్వాన్నివృత్తకర్మణోపి సర్వకర్మసన్న్యాసినః సమ్యగ్దర్శనస్తుత్యర్థం యజ్ఞత్వసంపాదనం జ్ఞానస్య సుతరాముపపద్యతే। యదర్పణాది అధియజ్ఞే ప్రసిద్ధం తదస్యాధ్యాత్మ బ్రహ్మైవ పరమార్థదర్శినఇతి। అన్యథా సర్వస్య బ్రహ్మత్వేసతి అర్పణాదినామేవ విశేషతో బ్రహ్మత్వాభిధానమనర్థకం స్యాత్ తస్మాద్బ్రహ్మైవేదం సర్వమితి జ్ఞానతః కర్మాభావః కారకబుద్ధ్యభావశ్చ నహి కారకబుద్ధిరహితం యజ్ఞాఖ్యం కర్మ దృష్టం సర్వమేవాగ్నిహోత్రాదికం కర్మ శబ్దసమర్పితదేవతావిశేషసంప్రదానాది కారకబుద్ధిమత్కర్త్రభిమానఫలాభిసంధిమచ్చ దృష్టం నోపమృదితక్రియాకారకఫలభేదబుద్ధికర్తృత్వాభిమానఫలాభిసంధిరహితంవా ఇదంతు బ్రహ్మ బుద్ధ్యుపమృదితార్పణాది కారకక్రియాఫలభేదబుద్ధిమత్ కర్మ అతోఽకర్మైవ తథాచ దర్శితం కర్మణ్యకర్మ యఃపశ్యేత్కర్మణ్యభిప్రవృత్తోపి నైవకించిత్కరోతిసః। గుణాగుణేషువర్తంతే నైవకించిత్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ఇత్యాదిభిస్తథాచ దర్శయంస్తత్ర తత్రక్రియాకారకఫలభేదబుద్ధ్యుపమర్దనం కరోతి దృష్టాచ కామ్యాగ్నిహోత్రాదౌ

కామోపమర్దే కామ్యాగ్నిహోత్రాదిహాని స్తథా మతిపూర్వకామతిపూర్వకాదీనాం కర్మణాం కార్యవిశేషస్యారంభకత్వం దృష్టం తథేహాపి బ్రహ్మబుద్ధ్యాపహృతార్పణాది కారకక్రియాఫలభేదబుద్ధేర్బాహ్యచేష్టామాత్రేణ కర్మాపి విదుషః అకర్మసంపద్యతే। అతఉక్తం సమగ్రంప్రవిలీయతఇతి అత్ర కేచిదాహుః యద్బ్రహ్మ తదర్పణాది బ్రహ్మైవకిల అర్పణాదినా పంచ విధేనకారకాత్మనావస్థితం సత్ తదేవ కర్మ కరోతి తత్ర నార్పణాదిబుద్ధిర్నివర్త్యతే। కింత్వర్పణాదిషు బ్రహ్మబుద్ధిరాధీయతే యథా ప్రతిమాదౌ విష్ణ్వాదిబుద్ధిర్యథావా నామాదౌ బ్రహ్మబుద్ధిరేవమితి సత్యమేవమపి స్యాద్యది జ్ఞానయజ్ఞస్తుత్యర్థం ప్రకరణం నస్యాదత్ర తు సమ్యగ్దర్శనం జ్ఞానయజ్ఞశబ్దితమనేకాన్ యజ్ఞశబ్దితాన్ క్రియావిశేషాన్ ఉపన్యస్య శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞఇతి జ్ఞానయజ్ఞం స్తౌతి। అత్రచ సమర్థమిదం వచనం బ్రహ్మార్పణమిత్యాది జ్ఞానస్య యజ్ఞత్వసంపాదనే యేత్వర్పణాదిషు ప్రతిమాయాం విష్ణ్వాదిదృష్టివద్బ్రహ్మదృష్టిః క్షిప్యతే నామాదిష్వివ చేతి బ్రువతే న తేషాం బ్రహ్మవిద్యోక్తేహ వివక్షితా అర్పణాదివిషయత్వాత్ జ్ఞానస్య నచ దృష్టిసంపాదనజ్ఞానేన మోక్షఫలం ప్రాప్యతే బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యమితి చోచ్యతే। విరుద్ధంచ సమ్యగ్దర్శనమంతరేణ మోక్షఫలం ప్రాప్యతఇతి ప్రకృతవిరోధశ్చ సమ్యగ్దర్శనంచ ప్రకృతం కర్మణ్యకర్మయఃపశ్యేదిత్యత్ర అంతేచ సమ్యగ్దర్శనస్యైవ ఉపసంహారాచ్ఛ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః। జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాంశాంతిమిత్యాదినా సమ్యగ్దర్శనస్తుతిమేవ కుర్వన్నుపక్షీణోధ్యాయః తత్ర అకస్మాదర్పణాదౌ బ్రహ్మదృష్టిప్రకరణే ప్రతిమాయామివ విష్ణుదృష్టిరుచ్యతఇత్యనుపపన్నం తస్మాద్యథా వ్యాఖ్యాతార్థఏవాయంశ్లోకః ॥

It is here stated why the karma performed by the man of the above description is entirely lost without producing its results.

The knower of Brahma views the instrument with which the oblations are poured into the fire, as *one* with Brahma, *i. e.*, does not see it as having an existence distinct from that of the self, just as silver is not realised as having a separate existence from that of the mother-of-peral (mistaken for silver); what is believed to be silver in the above illustration is only the mother-of-pearl. In the uncompounded expression 'బ్రహ్మ అర్పణం' what is regarded by

the ordinary people as the instrument of oblation is in the eye of the knower of Brahma only Brahma. Brahma is the oblation of the clarified butter &c., *i. e.*, what is looked upon as the oblation is only Brahma to the knower of Brahma. బ్రహ్మాగ్నౌ is a compound expression meaning that the fire in which oblations are offered is nothing but Brahma. The oblations are poured by Brahma *i. e.*, the agent who offers the oblations is no other than Brahma. The act of offering is no other than Brahma the result to be attained by him whose mind is centred in the realisation of karma as Brahma, is nothing but Brahma. Thus the karma performed by one who does it that the world might follow him, is really no-karma, as it has been effaced by the realisation of karma as Brahma. This being so this treatment, as Yajna, of the knowledge of one who has retired from action, who has abandoned all karma and has realised the self, with a view to eulogise the knowledge, is quite appropriate here. The well known auxiliaries such as the instruments &c, in the actual sacrifice are only Brahma to him who has realised the highest self which is Brahma, the individual self in him. Otherwise it is objectless to mention specifically the auxiliaries of the sacrifice as Brahma, when everything is Brahma. Therefore to the enlightened man who knows that all this is Brahma, all action ceases to exist, by reason of the absence of the egoism of agency also. Indeed no karma known as yajna is possible in the obsence of the notion of agency. All karma such as the Agnihotra &c., is seen to be connected with the notion of specific gods, and the accessories of karma and also associated with agency, attachment and fruits of action. It is never found devoid of the notion of the auxiliaries of action, agency, and fruits of karma unaccompanied with egoism and a desire for results. But the sacrifice of knowledge is the karma in which the idea of the instruments, agent, action, result &c., of sacrifie is obliterated by reason of the accessories of sacrifie being viewed as Brahma; this (wisdom sacrifice karma) is therefore no-karma. Similarly it has been shown in the verses "కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేత్..." (Ad. 4 of 20) "గుణాగుణేషు వర్తంతే" (Ad. 3 of 28), "నైవకించిత్ కరోమి..." (Ad. 5 of 8.) Thus showing, the Lord has tried to

obliterate the notion of distinctions as to action, agency and fruits, here and there. It is seen (in karma kanda) that the Agnihothra karma performed with a certain desire and purpose, ceases to be such when the desire disappears; likewise it is seen in the world that actions performed knowingly or unknowingly produce distinct results. Here also the karma of the enlightened man, though appearing as such to all outward appearances, becomes no-karma, by reason of the notion of distinctions of action, actor, and result being removed by the idea of their being Brahma; therefore it is properly said that all action dissolves (Ad. 4 V. 23). Some interpret the passage in a different way. What is known as Brahma is the instruments, actor &c, of action (of the sacrifice); it is indeed Brahma that does the karma, manifesting himself in the five forms of instruments, actor and so on. Here the idea of the instrument, actor and auxiliaries (of the sacrifice) does not go away. On the otherhand the notion of Brahma is directed to be fixed on the instrument &c., just as the idea of Vishnu is fixed on an idol, and that of Brahma on 'name' (Rama &c.). Even this interpretation would be right if the context did not refer to the eulogy of the knowledge-sacrifice. On the other hand the Lord having described the several acts of worship under the name of Yajnas, extols the knowledge in the terms "Superior is the wisdom-sacrifice to the sacrifice with objects"; and it may faily be said that the verse 'బ్రహ్మార్పణం..." aims at representing knowledge as sacrifice. Otherwise the mention of instruments &c., in particular, as Brahma, when everything is Brahma becomes objectless. But if it be contended that the notion of Brahma should be fixed on the instruments, actor &c., just as the notion of Vishnu is fixed on an idol and the idea of Brahma is fixed on 'name', then the knowledge of *Brahma* which has hitherto been treated of would not become the subject of the teaching here; for the insrument, action and other auxiliaries of Sacrifice would be the object of knowledge (according to the interpretation); again no Moksha (final liberation) can be attained by that knowledge which is of the form of fixing the notion of Vishnu on the instrument of sacrifice. It has been said in the verse that Brahma (Moksha) is the goal to be reached by him. It is really inconsistent to

say that Moksha can be attained without the knowledge of Brahma. The intrepretation is also inconsistent with the context. The know ledge of the self is the topic of the discourse as apprears from the verse "he who sees in-action in action—" and the last portion of the discourse is concluded with the same knowledge as shown in the verses "Wisdom sacrifice, O Parantapa, is superior to sacrifice with objects", "having attained knowledge one attains the highest peace". Thus extolling the perfect knowledge, the adhyaya concludes. Accordingly it is not appropriate to say that abruptly and without any regard to the present subject, it is taught that the notion of Brahma is to be fixed on the instruments &c., of the sacrifice just as the notion of Vishnu is fixed on an idol. Therefore this verse is to be interpreted as commented upon.

———:0:———

తాత్పర్యము.

చేయబడుచున్నకర్మము ఫలమునుకలుగజేయకయే యేరీతిగా నశించుచున్నదనిన్ని బ్రహ్మవేత్తచేయుకర్మము యేకారణముచేత కర్మముకాదనిన్ని అర్జునుడు అడుగునేమోయనితలచి కృష్ణుడు ఈశ్లోకములో సమాధానముచెప్పుచున్నాడు. సర్వము బ్రహ్మమనుజ్ఞానముకలుగగానే కర్మమునకు కారణమగు అవివేకము నశించును. అందువలన వేత్తయగువానికర్మము కర్మముకాదు. మరిన్ని బ్రహ్మవేత్త లోకసంగ్రహముకొరకు కర్మమునుచేయుచున్నను స్రుక్స్రువాదికమంతయును బ్రహ్మమే అనుబుద్ధితో యజ్ఞకర్మమునుచేయుచుండుటచేత అది కర్మముకాదని కృష్ణుడు సమాధానముచెప్పుచున్నాడు. బ్రహ్మవేత్తయగువాడు బ్రహ్మముకంటె వేరైనదియేదియును లేదుగనుక హవిస్సు అగ్నియందు సమర్పించుటకు సాధనములగు స్రుక్స్రువాదులు బ్రహ్మమని తెలిసికొనుచున్నాడు. ముత్యపుచిప్పయందు రజతాభావమును యేవిధముగాచూచునో ఆరీతిగానే బ్రహ్మవేత్త స్రుక్స్రువాదులను ఆత్మకంటె భిన్నమైనపదార్థముగాచూడడు. బ్రహ్మఅర్పణము అనుఅసమస్త ప్రయోగమందు అర్థమేమనగా లోకదృష్టిని అర్పణముగా నూహించబడినపదార్థము బ్రహ్మవేత్తకు బ్రహ్మమేయగుచున్నది. హోమద్రవ్యములగు ఘృతాదులు బ్రహ్మమే. బ్రహ్మాగ్నౌ అనునది సమస్తపదం అగ్నికూడ బ్రహ్మమే. బ్రహ్మస్వరూపుడైన యజమానునిచేత బ్రహ్మస్వరూపమగు అగ్నియందు చేయబడు

హోమము బ్రహ్మమే. జ్ఞాననిష్ఠగలవానిచేత పొందబడతగినఫలముకూడ బ్రహ్మమే. ఈరీతిగా కర్మమును చేయు బ్రహ్మవేత్తచేతను లోకసంగ్రహము కొరకు బ్రహ్మబుద్ధితో చేయబడుకర్మము కర్మము కాజాలదు. సర్వకర్మసన్న్యాసియగు బ్రహ్మవేత్తయొక్క బ్రహ్మజ్ఞానమునకు యజ్ఞత్వసంపాదనము అనగా జ్ఞానయజ్ఞముగా చెప్పుట బ్రహ్మజ్ఞానమును స్తోత్రము చేయుటకై యున్నదనుట యుక్తము. ఇట్లు కాదేని సర్వము బ్రహ్మమే అయియుండగా స్రుక్స్రువములు, హవిస్సు, అగ్ని, యజమానుడు, హోమకర్మము అనునవిమాత్రము బ్రహ్మస్వరూపమని చెప్పుట నిరర్థకమగును. అయితే లోకములో అగ్నిహోత్రాదికముగాని, మరియేకర్మముగాని, కర్మము, దేవత, కరణము, కర్త, ఫలము అను భిన్నజ్ఞానము లేకయే లేదు. అయితే బ్రహ్మవేత్త చేయు జ్ఞానయజ్ఞమందు బ్రహ్మబుద్ధిచేత కర్తాకరణాది భేదజ్ఞానము నశించుబడుటచేత వానియొక్క కర్మము అకర్మమగుచున్నది. బ్రహ్మవేత్తకు క్రియాకారకఫలభేదబుద్ధి లేదని గీతలలో “కర్మణ్యభిప్రవృత్తోపి...” “గుణాగుణేషువర్తంతే” “నైవకించిత్కరోమీతి...” శ్లోకములలో చెప్పబడినది. బ్రహ్మవేత్త మూఢునివలె కర్మమునందు ప్రవృత్తికలవాడు గానున్నను బ్రహ్మబుద్ధిచేత నశింపజేయబడిన ద్వైతబుద్ధికలవాడగుటచేత వానికర్మము అకర్మమగుచున్నదనుటకు మరియొక నిదర్శనము కలదు. లోకములో కామ్యాగ్నిహోత్రము చేయువానికి కామము నశించినపిదప ఆ అగ్ని కామ్యాగ్ని కాకపోవుచున్నది. మరియును బుద్ధిపూర్వకముగాను అబుద్ధిపూర్వకముగాను చేయబడుకర్మములకు ఫలభేదము కలిగియున్నది. ఈశ్లోకమునకు కొందరు వేరుగా వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నారు. ప్రతిమాదులయందు విష్ణుబుద్ధియును, రామాదినామములయందు బ్రహ్మబుద్ధియును కలిగియున్నట్లు యజ్ఞకరణాదులయందు బ్రహ్మబుద్ధి కలిగి కర్మము చేయవలయును. బ్రహ్మమునందు స్రుక్స్రువాది బుద్ధి కలుగుచుండలేదనియును ఇచ్చట భేదబుద్ధి నశించుట లేదనియును చెప్పుచున్నారు. ఈవ్యాఖ్యానము సరికాదు. జ్ఞానయజ్ఞమును స్తోత్రము చేయుటకు ఈశ్లోకము ప్రవర్తించినది. ఈప్రకరణములయందు అనేకయజ్ఞములను చెప్పి (అ. 4. 33. శ్లోకములో) జ్ఞానయజ్ఞమును స్తోత్రము చేయుచున్నాడు. పూర్వపక్షి చెప్పిన ఆక్షేపణ సరియైనయెడల ఈప్రకరణము బ్రహ్మవిద్యను ప్రతిపాదించు ప్రకరణము కాకపోవును. మరియును “బ్రహ్మైవతేనగంతవ్యం” అను వాక్యముచేత స్ప

క్స్రువాదులు బ్రహ్మస్వరూపములనియెడు తలంపుతో యజ్ఞమును చేయుచున్న యజమానికి మోక్షముకలుగునని చెప్పబడియుండుటవలనగూడ ప్రతిమాదులయందు విష్ణుబుద్ధికలిగినట్లు స్రుక్స్రువము మొదలగు వానియందు బ్రహ్మబుద్ధి కలుగుచున్నదని చెప్పుటయుచితముకాదని తెలియవలయును. "అ. 4. శ్లో. 33. శ్రేయాన్ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాజ్జ్ఞానయజ్ఞః పరంతపః" అనుశ్లోకముచేత ఆత్మజ్ఞానమునే ఉపసంహారము చేయుటవలనను ఆలోచించిచూడగా కూటస్థాత్మజ్ఞానము ప్రకృతమైయుండుటవలన స్రుక్స్రువము మొదలుగాగలవి బ్రహ్మస్వరూపములయినవని తెలిసికొనుటనుగురించి ఈశ్లోకమును చెప్పలేదని యెరుగవలయును.

Notes.

ప్రవిలాపనప్రకారమాహ.

అర్పణ=చమసస్రుక్స్రువాదికం; బ్రహ్మైవ = ప్రత్యక్ దృష్ట్యా బ్రహ్మవిత్పశ్యతి, మూఢదృష్ట్యా యద్రజతం తదేవ వివేకదృష్ట్యా శుక్తిః!

The mother-of-pearl is mistaken by the foolish for silver: The wise understand it in its real state *i. e.*, what is understood by the ingnorant as silver is really the mother-of-pearl in the eye of the wise.

హవిః=చరుపురోడాశాదికం; బ్రహ్మాగ్నౌ=హోతకర్త్రా యజమానం స్వం బ్రహ్మవిత్ బ్రహ్మైవ పశ్యతి; అగ్నిః=హోమాధికరణం;

బ్రహ్మకర్మసమాధి:— సర్వస్య బ్రహ్మమాత్రతత్త్వదర్శనం యత్ తద్బ్రహ్మకర్మ తస్మిన్ బ్రహ్మకర్మణి సమాధిః చిత్తస్థాపనం యస్య *i. e.*, సర్వం బ్రహ్మైవ పశ్యతా బ్రహ్మవిదా...

దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే।
బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి॥ 25

-:0:-

టీక.

అపరే= మరికొందరు, (అయిన) యోగినః= యోగులు, (కర్మనిష్ఠులు) దైవమ్ = ఇంద్రాదిదేవతలనుద్దేశించి చేయబడునట్టి, యజ్ఞమేవ = (జ్యోతిష్టోమాది) యజ్ఞమునే, పర్యుపాసతే = (ఫలాపేక్షతో) చేయుచున్నారు. అపరే = మరికొందరు, (బ్రహ్మవేత్తలు) యజ్ఞే.

నైవ = నిరుపాధికుడైన ఆత్మచేతనే, (బహ్మాత్మైకత్వభావనచేతనే) యజ్ఞమ్ = ఉపాధితోగూడుకొనినఆత్మను, (జీవుని) బ్రహ్మాగ్నౌ = నిరుపాధికమయిన పరబ్రహ్మఅనునట్టి అగ్నియందు, ఉపజుహ్వతి = హోమముచేయుచున్నారు.

Some Yogins (devoted to karma) perform only the sacrifices of Gods. Some others (the knowers of Brahma) offer up in the fire of Brahma, the embodied self by the self.

——::o::——

Com. భాష్యం.

గతాధ్గానా సమ్యగ్దర్శనస్య యజ్ఞత్వం సంపాద్య తత్ స్తుత్యర్థం అన్యేపి యజ్ఞా ఉపక్షిప్యంతే దైవమేవాపరఇత్యాదినా। దైవమేవేతి। దైవమేవ దేవా ఇజ్యంతే యేన యజ్ఞేనాసౌ దైవో యజ్ఞః తమేవ అపరే యజ్ఞం యోగినః కర్మిణః పర్యుపాసతే కుర్వంతీత్యర్థః। బ్రహ్మాగ్నౌ। శ్రు। సత్యం జ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ। విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ। యత్సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ। యఆత్మాసర్వాంతర ఇత్యాదివచనోక్తమశనాయపిపాసాది సర్వసంసారధర్మవర్జితం। నేతి నేతీతి నిరస్తాశేషవిశేషం బ్రహ్మ బ్రహ్మశబ్దేనోచ్యతే। బ్రహ్మచ తదగ్నిశ్చ సహోమాధికరణత్వ వివక్షయా బ్రహ్మాగ్నిస్తస్మిన్ బ్రహ్మాగ్నౌ అపరే అన్యే బ్రహ్మవిదో యజ్ఞం యజ్ఞశబ్దవాచ్యం ఆత్మానం ఆత్మనామసు యజ్ఞశబ్దస్య పాఠాత్ ఆత్మానం యజ్ఞం పరమార్థతః పరమేవ బ్రహ్మ సంతంబుద్ధ్యాద్యుపాధిసంయుక్తమధ్యస్తసర్వోపాధి ధర్మకమాహుతిరూపం యజ్ఞేనైవాత్మనైవోక్తలక్షణేనోపజుహ్వతి ప్రక్షిపంతి సోపాధికస్యాత్మనో నిరుపాధికేన పరబ్రహ్మస్వరూపేణైవ యద్దర్శనం స తస్మిన్ హోమస్తం కుర్వంతి బ్రహ్మాత్మైకత్వదర్శననిష్ఠాస్సన్న్యాసిన ఇత్యర్థః॥

Having described knowledge (wisdom) as a sacrifice (in the previous verse) the Lord describes other kinds of sacrifices with a view to extol wisdom-sacrifice in the verses beginning with the present verse. The Yogins *i. e.*, men devoted to karma perform Diva sacrifices *i. e.*, sacrifices by which the Devas are worshipped. The word Brahma denotes the thing described by the following texts "Brahma is truth, knowledge eternity" "Brahma is dense knowledge and Brahma is Ananda who is immediately realised and who is the *innermost self* of all". Brahma is one who is devoid of all the characteristics of Samsara, such as hunger, &c,

thirst &c, and who is not emanable to particularisation and specification, as disclosed by the Sruti "not this, not this". Brahma is represented as fire in reference to the oblations &c, of the sacrifice. Others means the knowers of Brahma. The word Yajna means the self, as it is mentioned in the list of the synonyms for self. Yajna which in truth is the Highest Brahma is the self which is conditioned by the vehicle of Budhi &c (understanding) and on whom all the attributes and qualities of the embodiment are falsely imposed; by Yajna *i. e.,* by the self possessing the aforesaid characteristics. This self of the form of oblation is poured into the fire of self by the self. This realisation of the conditioned self as one with the unconditioned Parabrahma is the offering. The meaning is the wise men who are devoted to the realisation of the self as one with the Brahma and who have relinquished all do this sacrifice.

——::o::——

తాత్పర్యము.

పూర్వ శ్లోకముచేత జ్ఞానమునకు యజ్ఞత్వమునుసంపాదించి యిప్పుడు జ్ఞానయజ్ఞమును స్తుతించుటకు కృష్ణుడు ఈశ్లోకము మొదలుకొని ఇతరయజ్ఞముల నుచెప్పుచున్నాడు. దేవయజ్ఞమనగా ఇంద్రాదిదేవతలనుద్దేశించి చేయబడిన యజ్ఞము. కర్మయోగులు దేవయజ్ఞమును చిత్తశుద్ధికొరకు చేయుచున్నారు. బ్రహ్మ అనగా "సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ, విజ్ఞా...బ్రహ్మ" అను శ్రుతివాక్యములచేత ఘోషింపబడునట్టిదియు ఆకలిమొదలుగు సంసార ధర్మములు లేనిదియును "నేతి నేతి" అనుశ్రుతిచేత పోగట్టబడిన సమస్తవిశేషములు గలదియును అయినవస్తువు. అట్టిబ్రహ్మమను అగ్నియందు బ్రహ్మవేత్తలు బుద్ధ్యాద్యుపాధులతో గూడిన సంసారధర్మములు గలజీవాత్మను నిరుపాధికమగు నాత్మచేతను హోమమును చేయుచున్నారు. అనగా జీవాత్మ పరమాత్మకంటె అభిన్నుడను జ్ఞానముగలిగియుండుటయను హోమమును చేయుచున్నారు.

Notes.

In this and the subsequent verses the knowledge or wisdom sacrifice is extolled and other sacrifices are referred to as a means

to the knowledge-sacrifice and to show the superiority of wisdom-sacrifice. In this verse two kinds of sacrifices are mentioned.

దైవమేవ :— దేవ refers to ఇంద్ర, వరుణ &c.; the word ఏవ denotes that the devas, ఇంద్ర, వరుణ &c, are worshipped as such and as distinct from Brahma but not as identical with Brahma.

యజ్ఞం :— This word means ఆత్మ, the conditioned జీవాత్మ.

The Nirguna Parabrahma is the fire in which the offerings consisting of the conditioned జీవాత్మ is poured. The Jivathma though one with Paramathma is fancied to be the possessor of an embodiment and the faults of samasar, by virtue of Avidya. In the fire of Brahma Jiva as such is burnt up and then the real self becomes one with the Brahma. This is called knowledge-sacrifice (జ్ఞానయజ్ఞః). The realisation of the oneness of the Jivathma with the universal self is the knowledge-sacrifice. The Devas are within the pale of Samsara. The Iythereya Upanishad says 'Having created the devas he threw them into the ocean of samsara' "తా ఏతా దేవతా సృష్టా అస్మిన్ మహత్యర్ణవే ప్రాపతన్"

శ్రోత్రాదీనీంద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి।
శబ్దాదీన్విషయానన్య ఇంద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి॥ 26

——::0::——

టీక.

అన్యే = మఱికొందఱగు నైష్ఠిక బ్రహ్మచారులు, శ్రోత్రాదీని = చెవి మొదలుగాగల, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను, సంయమాగ్నిషు = నియమములు అనియెడు నగ్నులయందు, జుహ్వతి = హోమమును చేయుచున్నారు, అన్యే = మఱికొందఱు గృహస్థులు, శబ్దాదీన్ = శబ్దము మొదలుగాగల, విషయాన్ = విషయములను, ఇంద్రియాగ్నిషు = ఇంద్రియములనియెడు నగ్నులయందు, జుహ్వతి = హోమమును చేయుచున్నారు.

Some pour as offering hearing and other senses into the fires of restraint; some offer sound and other objects of senses into the fires of the senses.

——:0:——

Com. భాష్యం

సోఽయం సమ్యగ్దర్శనలక్షణో యజ్ఞో దైవయజ్ఞాదిషు యజ్ఞేషూపక్షిప్యతే బ్రహ్మార్పణ మిత్యాదినా శ్లోకైః శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞ

ఇత్యాదినాస్తుత్యర్థం ॥ శ్రోత్రాదీనితి ॥ శ్రోత్రాదీనింద్రియాణి అన్యే యోగినః
సంయమాగ్నిషు ప్రతీంద్రియం సంయమో భిద్యత ఇతి బహువచనం సంయమా ఏవాగ్న
యః తేషు జుహ్వతి ఇంద్రియసంయమమేవ కుర్వంతీత్యర్థః ॥ శబ్దాదీన్విషయానన్యే
ఇంద్రియాగ్నిషు ఇంద్రియాణ్యేవ అగ్నయః తేష్వింద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి శ్రోత్రా
దిభిరవిరుద్ధవిషయగ్రహణం హోమం మన్యంతే ॥

The knowledge—sacrifice characterised by the realisation of oneness, is introduced by the verse బ్రహ్మార్పణం, with the subject of Gods' sacrifice &c. to extol it, as said in "Better is the knowledge-sacrifice than sacrifice with objects..." Some yogins pour as offerings hearing and other senses in the *fires* of restraint. The use of the plural *fires* is to show that the method of restraint is different for each sense. They are ever engaged in the restraint of the senses. Some others pour into the *fires* of senses the objects of the senses *i.e.,* They regard the enjoyment of the sensuous objects of hearing &c., not forbidden by the sastras, as a sacrifice.

—::o::—

తాత్పర్యము.

జ్ఞానయజ్ఞమును దేవాదియజ్ఞములయొక్క మధ్యను చెప్పుటకు కారణమే
మని అర్జునుడు అడుగునేమోయని తలంచి కృష్ణుడు ఈశ్లోకములో జ్ఞానయజ్ఞము
యొక్క శ్రేష్ఠత్వమును వర్ణించుటకు చెప్పుచున్నాడు. కొందరు నైష్ఠికబ్రహ్మచా
రులు మనోనియమములని యెడు అగ్నులయందు శ్రోత్రాదీంద్రియములను హోమ
ము చేయుచున్నారు. అనగా ఇంద్రియనిగ్రహపరాయణులై యున్నారు. అనగా బా
హ్యేంద్రియములను అంతరింద్రియములను నిగ్రహించుచున్నారు. మరికొందరు
గృహస్థులు శబ్దములు మొదలుగాగల ఇంద్రియవిషయములను ఇంద్రియములను
అగ్నియందు హోమము చేయుచున్నారు. అగ్నులు అను బహువచనము ప్రతి ఇం
ద్రియనిగ్రహమార్గము భేదముగా నుండునని సూచించుచున్నది.

Notes.

In this verse two kinds of sacrifices are described; one is సంయమయజ్ఞం and the other is ఇంద్రియయజ్ఞం. The withdrawal of the inner and outer senses from their objects and the consequent restraint

constitute సంయమయజ్ఞ "విషయేభ్యః అంతర్బాహ్యానీంద్రియాణి ప్రత్యాహరంతీతి సంయమయజ్ఞం" In ఇంద్రియయజ్ఞ the householder gives up enjoying the forbidden things and enjoyes the objects recommended by the sastras as enjoyable without love or hatred for them. This is ఇంద్రియయజ్ఞము. "ప్రతిషిద్ధాన్ వర్జయిత్వా రాగద్వేషరహితః భూతాన్ ప్రాప్తాన్ విషయాన్ భుంజతే" అనగా విషయభోగమందుకూడ అనాసక్తులు. సంయమయజ్ఞమునందు ఇంద్రియనిగ్రహము హోమము. ఇంద్రియయజ్ఞమునందు నిషిద్ధవిషయములను వదలుట హోమము. వేదోక్తమైన శ్రేయస్సాధనను ఏదికలదో అదియజ్ఞమని చెప్పబడును గనుక ఇంద్రియనిగ్రహము యజ్ఞమగుచున్నది. బ్రహ్మచారులు చెవులుమొదలగు ఇంద్రియములను విషయములమీదికి పోనియ్యక సంయమాగ్నియందు అనగా ధ్యానధారణ సమాధులయందుంచును.

He would not allow his senses to wander away into objects.

సర్వాణీంద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణిచాపరే।
ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతిజ్ఞానదీపితే॥ 27

టీక.

అపరే = మఱికొందఱు, సర్వాణి = సమస్తములయిన, ఇంద్రియకర్మాణి = జ్ఞానేంద్రియములయొక్క క్రియ, కర్మేంద్రియములయొక్క క్రియ, వ్యాపారములను, ప్రాణకర్మాణి = ప్రాణవాయువు మొదలుగాఁగలపదివాయువులయొక్క క్రియ వ్యాపారములను, జ్ఞానదీపితే = (చముడుచేతవలెనే) జ్ఞానముచేత ప్రజ్వలింపచేయఁబడిన, ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ = (స్వస్వరూపమైన) ఆత్మయందుమనస్సునునిరోధించుటయే స్వరూపముగాఁగల యోగమనియెడు నగ్నియందు, జుహ్వతి = హోమమునుచేయుచున్నారు.

And others sacrifice all the activities of the senses and the Pranas (vitalities) in the fire of the Yoga of self-restraint, kindled by knowledge.

---::0::---

Com. భాష్యం.

కించ సర్వాణీతి॥ సర్వాణీంద్రియకర్మాణిఇంద్రియాణాం కర్మాణిఇంద్రియకర్మాణి తథాప్రాణకర్మాణి ప్రాణోవాయురాధ్యాత్మికస్తత్కర్మాణ్యాకుంచనప్రసారణాదీని తానిచ అపరే ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ ఆత్మనిసంయమః ఆత్మసంయమస్సఏవ యోగాగ్నిస్తస్మిన్నాత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి ప్రక్షి

పంతిజ్ఞానదీపితే స్నేహేనేవ ప్రదీపో వివేకవిజ్ఞానేనోజ్జ్వలభావమాపాదితే జుహ్వతి ప్రవిలాప యంతీత్యర్థః॥

ఇంద్రియకర్మాణి means the functions of the senses; ప్రాణకర్మాణి means the functions of the vital air in the individual body such, as contraction, expansion &c. All the functions of the senses and the vital airs beeome dissolved in the fire consisting of the Yoga of self-restraint kindled into a flame as if with the oil of discriminative knowledge.

———:o:———

తాత్పర్యము.

జ్ఞానకర్మేంద్రియముల యొక్కయు ప్రాణాది పంచకముల యొక్కయు, కర్మములను చమురుచేతనువలెనే వివేకజ్ఞానముచేత ప్రజ్వలింపబడిన ఆత్మయందు మనస్సును నిరోధించుట యే స్వరూపముగాఁగల యోగమనియెడు వహ్నియందు కొందరు హోమమును చేయుచున్నారు అనఁగా ఆత్మయందు యోగి చిత్తమును నిలుపునపుడు సర్వేంద్రియప్రాణాదివ్యాపారము నశించును.

Notes.

ఇంద్రియ :— The organs of action and perception are referred to; the five vital airs ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన and the secondary ones నాగ, కూర్మ, కృకర, దేవదత్త, ధనంజయ are the pranas.

సంయమయోగ :— ధ్యానము, ధారణము, సమాధి, ఈత్రయముఁ సంయమమని పేరు. ఈమూఁటిచేతను ప్రత్యేకవస్తువందు మనోనిగ్రహమగుచున్నది. ఆత్మయందు మనస్సును నిరోధించుటే యోగము (ఆత్మని సంయమో ధ్యానైకాగ్ర్యం స ఏవ యోగః) సంయమాగ్ని అనఁగా ధ్యానధారణసమాధులే స్వరూపముగాఁగల అగ్ని. యోగి ఎప్పుడు ఆత్మయందుమనస్సును నిరోధించునో అప్పుడే సర్వేంద్రియవ్యాపారము నశించును.

This verse refers to another yagna (యజ్ఞాంతరం కథయంతి). The sense of the verse is "సర్వమపి వ్యాపారం నిరుధ్య ఆత్మని చిత్తసమాధానం కుర్వంతి"

ధ్యానదీపితే :— "జ్ఞానేన ధ్యేయ విషయేణ దీపితే ప్రజ్వలితే ధ్యేయం సమ్యక్ జ్ఞాత్వా తస్మిన్ మనః సంయమ్య తాని సర్వాణి కర్మాణి ఉపరమయంతి"

ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే।
స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయస్సంశితవ్రతాః ॥ 28

—::0::—

టీక.

అపరే = మఱికొందఱు, ద్రవ్యయజ్ఞాః = పుణ్యతీర్థములయందు ద్రవ్యములనిచ్చుటయనియెడుయజ్ఞముగలవారు, అపరే = మఱికొందఱు, తపోయజ్ఞాః = కృఛ్రము, చాంద్రాయణము మొదలుగాగల తపస్సే యజ్ఞముగాఁగలవారు, అపరే = మఱికొందఱు, యోగయజ్ఞాః = ప్రాణాయామప్రత్యాహారాదులే స్వరూపముగాఁగల (లేక) చిత్తవృత్తినిరోధమే స్వరూపముగాగల యోగమేయజ్ఞముగాఁగలవారు, అపరే = మఱికొందఱు, స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాః = నియమపూర్వకముగ ఋగ్వేదము మొదలుగాఁగల వేదములనుచదువుట, ఆవేదములయొక్కయు, వేదాంగములయొక్కయు, అర్థమును చక్కగా తెలిసికొనుట, అనునవియే యజ్ఞముగాగలవారు, అపరే = మఱికొందఱు, యతయః = (మోక్షమునుగురించి) ప్రయత్నముచేయువారై, సంశితవ్రతాః = మిగులదీక్షములయిన వ్రతములుకలవారు (ఇట్టుగాదేని) అపరే = మఱికొందఱు యతయః = జయింపబడిన యింద్రియములుకలవారు, అపరే = మఱికొందరు సంశితవ్రతాః = తీక్ష్ణముగాఁజేయఁబడిన నీమముకలవారు.

Some are the performers of the Sacrifice of wealth, of austerity, of Yoga of study and knowledge; Same desirous of Moksha, are of rigid vows.

—:0:—

Com. భాష్యం.

ద్రవ్యయజ్ఞాఇతి॥ ద్రవ్యయజాః తీర్థేషు ద్రవ్యవినియోగం యజ్ఞబుద్ధ్యా కుర్వంతియే తే ద్రవ్యయజ్ఞాః తపోయజ్ఞాః యేతపస్వినః తేతపోయజ్ఞాః యోగయజ్ఞాః ప్రాణాయామప్రత్యాహారాదిలక్షణో యోగో యజ్ఞో యేషాం తే యోగయజ్ఞాః తథాపరే స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ స్వాధ్యాయో యథావిధి ఋగాద్యభ్యాసో యజ్ఞో యేషాం తేస్వాధ్యాయయజ్ఞాః జ్ఞానయజ్ఞాః జ్ఞానం శాస్త్రార్థపరిజ్ఞానం యజ్ఞోయేషాంతే జ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయో యతనశీలాః సంశితవ్రతాః సమ్యక్ శితాని తనూకృతాని తీక్ష్ణీకృతాని వ్రతాని యేషాం తే సంశితవ్రతాః॥

Some are the sacrificers of wealth in the sense that they spend money at holy bathing places, regarding it to be a sacrifice. Some perform Yajna in the shape of observing austerities. Some

are the performers of Yoga which consists of such practices as Pranayama, Prathyahara. Some are the sacrificers of Swadhyaya which consists of the reading of the Vedas, Rick &c., according to the sastric rules; some are the sacreficers by reason the acquisition of knowledge of the sastras; some men are of rigid vows who are desirous of attaining Moksha.

——::O::——

తాత్పర్యము.

కొందరు పుణ్యతీర్థాదులయందు ద్రవ్యాదుల నిచ్చుటయనియెడు యజ్ఞము కలవారు మరికొందరు కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణములు మొదలుగాగలవారు మరికొందరు ప్రాణాయామాదులే స్వరూపముగాగల యోగమే యజ్ఞముగాగలవారు మరికొందరు ఋగ్వేదము మొదలుగాగల వేదములను చదువుటయు వాటియర్థమును తెలిసికొనుట యనునదియే యజ్ఞముగాగలవారు మరికొందరు మోక్షేచ్ఛకలవారై తీక్ష్ణవ్రతములుకలవారు.

Notes.

ఈశ్లోకముచేత కృష్ణుడు ఆరుయజ్ఞములను చెప్పుచున్నాడు.

యోగయజ్ఞాః :— the word యోగ may be interpreted in two ways యోగ is చిత్తవృత్తినిరోధలక్షణసమాధిః; or ప్రాణాయామప్రత్యాహారాదిలక్షణః: by the word ఆది యమనియమాసనధ్యానధారణాసమాధయః are included; the characteristic of వ్రతం is " తీక్ష్ణకరణమతిదృఢత్వం "

అపానేజుహ్వతిప్రాణం ప్రాణేపానంతథాపరే ।
ప్రాణాపానగతీరుద్ధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ।
అపరేనియతాహారాః ప్రాణాన్ప్రాణేషుజుహ్వతి ॥ 29

——:O:——

టీక.

అపరే = మఱికొందఱు, ప్రాణాయామపరాయణాః = ప్రాణాయామమునందు ఆసక్తికలవారై, ప్రాణాపానగతీః = ప్రాణాపానవాయువులయొక్క గతులను రుద్ధ్వా = అడ్డుపరచి, (కుంభకమునుచేసి) అపానే = అపానవాయువ్యాపారమునందు, ప్రాణమ్ = ప్రాణవాయువ్యాపారమును (పూరకమును) తథా — ఆప్రకారముగానే ప్రాణే = ప్రాణవాయువ్యాపార

మునందు అపానమ్ = అపానవాయువ్యాపారమును, (రేచకమును) జుహ్వతి = హోమము ను చేయుచున్నారు, అపరే = మరికొందరు, నియతాహారస్సన్తః = పరిమితమయిన యాహా రమును భుజించువారగుచు. ప్రాణాన్ = ప్రాణవాయుభేదములను ప్రాణేషు = ప్రాణవాయు భేదములయందు, జుహ్వతి = హోమమునుచేయుచున్నారు.

Some others who are devoutly engaged in Pranayama sacrifice pour Prana in Apana and Apana in Prana, restraining the motion of Prana and Apana.

——::0::——

Com. భాష్యం.

కించ ॥ అపాన ఇతి ॥ అపానే అపానవృత్తౌ జుహ్వతి ప్రక్షిపంతి ప్రాణం ప్రాణవృత్తిం పూరకాఖ్యం ప్రాణాయామం కుర్వతీత్యర్థః ప్రాణేపానంతథా పరే జుహ్వతి రేచకాఖ్యం ప్రాణాయామంకుర్వంతీత్యర్థః ప్రాణాపానగతీరుద్ధ్వా ముఖనాసికాభ్యాం నాయోర్నిర్గమనం ప్రాణస్యగతిః తద్విపర్యయేణాధో గమనం అపానస్యగతిః తేప్రాణాపానగతీ రుద్ధ్వానిరుధ్య ప్రాణాయామపరాయణాః ప్రాణాయామతత్పరాః కుంభకాఖ్యం ప్రాణాయామం కుర్వంతీత్యర్థః ॥

Others sacrifice the fnnction of Prana in that of Apana *i. e.*, they practise the Pranayamam known as Puraka; some others practise the Pranayamam known as Rechaka. The path of the Prana is the owtward passage through nostrils and the mouth and that of Apana is the inward passage of the air in the opposite direction; some others practise the Pranayama m known as కుంభకం.

-::0::-

తాత్పర్యము.

ఈశ్లోకముచేత కృష్ణుడు ప్రాణాయామనునియెడు యజ్ఞములను చెప్పు చునాడు కొందరు ప్రాణాయామమునందు ఆసక్తికలవారై పూరకమను పేరు గల ప్రాణాయామమును చేయుచున్నారు మరికొందరు రేచకమను ప్రాణాయా మమును చేయుచున్నారు మరికొందరు కుంభకమను ప్రాణాయామమును చేయు చున్నారు ప్రాణవాయువుయొక్క గమనము ముఖనాసికమూలముగా లోపలికి పోవుట అపానవాయువుయొక్క గమనము ముఖనాసికలనుండి వాయువు అధో ముఖకముగాపోవుట

Notes.

In this verse the Yajna known as ప్రాణాయామ is referred to.

ప్రాణాయామ :— ప్రాణ is the out-going breath ఉచ్ఛ్వాసము; అపాన is the in-going breath నిశ్వాసము; ప్రాణాపానగతీ = శ్వాసప్రశ్వాసౌ; ప్రాణాయామ is the general name for respiratory process; It is three fold. తనకు శక్తికి దగినట్లు వాయువునుపూరించుట పూరక ప్రాణాయామము, తనకుశక్తికి తగినట్లు లోపలనుండి వాయువును బయలునకు బంపుట రేచకప్రాణాయామమనబడును. పూరక ప్రాణాయామము చేసిన పిమ్మట చేయబడు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస నిరోధను అంతః కుంభకమనియు, రేచకముచేసిన పిమ్మట చేయబడు ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసనిరోధము బహిఃకుంభకమనియును పిలువబడును.

అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ ప్రాణేషు జుహ్వతి ॥

Others, being abstemious in food pour as offering life-breaths in life-breaths,

———:0:———

Com. భాష్యం.

కించ॥ అపరే నియతాహారాః నియతః పరిమితః ఆహారో యేషాం తే నియతాహారాస్సంతః ప్రాణాన్ వాయుభేదాన్ ప్రాణేష్వేవ జుహ్వతి యస్యయస్య వాయోర్జయః క్రియతే ఇతరాన్ వాయుభేదాన్ తస్మింస్తస్మిన్ జుహ్వతి తే తత్రతత్ర ప్రవిష్టా ఇవ భవంతి ॥

నియత=limited. They sacrifice life-breaths in life-breaths *i. e*, they pour uncontrolled life-breaths into the controlled ones *i. e.*, the uncontrolled life-breath enters into the controlled life-breath and becomes, as it were, merged in it.

సర్వేప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ।
యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మసనాతనం ॥ 30

——::0::——

టీక.

యజ్ఞవిదః = (ఇప్పుడుచెప్పబడిన) యజ్ఞములను తెలిసికొనిన, ఏతే = ఈ, సర్వేపి= అందరును, యజ్ఞక్షపితకల్మషాః = (ఇప్పుడుచెప్పబడిన) యజ్ఞములచేత నాశముచేయబడిన

పాపముకలవారై, యజ్ఞశిష్టామృతభుజః = (ఇప్పుడుచెప్పబడిన) యజ్ఞములనుచేయగా మిగిలిన కాలమునందు అమృతమనియెడు శాస్త్రోక్తాన్నమును, (హోమము, వైశ్వదేవము, బలిహరణము, స్వామినివేదనము, అతిథిపూజ అనువానిని చేసినపిమ్మటియన్నమును) భుజించినవారు (అగుచు) సనాతనం = నిత్యమైన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమును, యాంతి = పొందుచున్నారు.

All these knowers of sacrifices, with their sins destroyed by the performance of the Yagnas, eating Amritha, the remnant of Yagna, attain the Eternal Brahma.

——::0::——

Com. భాష్యం.

సర్వేప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః యజ్ఞైర్యథోక్తైః క్షపితః నాశితః కల్మషో యేషాం తే యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ॥ ఏవం యథోక్తాన్ యజ్ఞాన్ నిర్వర్త్య యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యజ్ఞానాం శిష్టం యజ్ఞశిష్టం యజ్ఞశిష్టంచ తదమృతంచ యజ్ఞశిష్టామృతం తత్ భుంజంతఇతి యజ్ఞశిష్టామృతభుజః యథోక్తాన్ యజ్ఞాన్ కృత్వా తచ్ఛిష్టేన కాలేన యథా విధిచోదితం అన్నమమృతాఖ్యం భుంజతఇతి యజ్ఞశిష్టామృతభుజః యాంతి గచ్ఛంతి బ్రహ్మ సనాతనం చిరంతనం ముముక్షవశ్చేత్ కాలవ్యతిక్రమాపేక్షయేతి సామర్థ్యాద్గమ్యతే ॥

The knowers of sacrifices having had their sins destroyed by the sacrifices, go to the Eternal, having eaten the remnant of the sacrifice, known as Amritham, at proper time, according to the sastraic injunctions, after performing the aforesaid sacrifices. If the performers of the sacrifices desire Moksha, it is to be inferred from the use of the word (యాంతి) that they go to Brahma in course of time.

——::0::——

తాత్పర్యము.

ఈశ్లోకముచేత యజ్ఞములను కృష్ణుడు ఉపసంహరించుచున్నాడు. ఇప్పుడుచెప్పబడిన యజ్ఞములను తెలిసికొని అనుష్ఠించువారు పాపరహితులగుదురు. వారు యజ్ఞశిష్టమగు అమృతమను పేరుగల అన్నమును భుజించుచు నిత్యమైన బ్రహ్మమును పొందుచున్నారు. ఈయజ్ఞవేత్తలు మోక్షమునందిచ్ఛకలవారైరేని చిత్తశుద్ధిద్వారా మోక్షమును పొందుదురు.

Notes.

The use of the word సత్తమ denotes the close of the subject of sacrifices.

అమృతం :— The residue of a sacrifice *i. e.*, the remnant of the food offered to the god in a sacrifice. It is called Amritha, (ambrosia) as possessing the quality of securing immortality; విఘసం is the residue of the food in general. "అమృతం విఘసంచైవయజ్ఞభోజనశేషయోః"

శిష్ట= residue:

యాంతి :— How can the performers of sacrifices attain బ్రహ్మ (Moksha)? If they desire Moksha they attain Moksha *in course of time*, having first obtained the satwic purity of the mind, through karma: the word యాంతి=go, indicates this.

బ్రహ్మ=మోక్షం.

నాయం లోకోఽస్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ ॥ 31

టీక.

అయజ్ఞస్య = (ఇప్పుడుచెప్పబడిన) యజ్ఞములలో నొకయజ్ఞమును లేనివానికి, అయమ్ = ఈ, లోకః = మానవలోకము, నాస్తి = లేదు, హేకురుసత్తమ = కురువంశపురాజులలో నుత్తముడవైన యోయర్జునా! అన్యః = (ఈలోకముకంటె) వేఱయిన, లోకః = పుణ్యలోకము, కుతః = ఎట్లు.

This world of men is not for the non-sacrificer. How can the other world, O best of the Kurus?

---:o:---

Com. భాష్యం

నాయం లోకస్సర్వప్రాణిసాధారణోఽప్యస్తి యథోక్తానాం యజ్ఞానాం ఏకోఽపి యజ్ఞో యస్య నాస్తి సః అయజ్ఞః తస్యాయజ్ఞస్య కుతోఽన్యో విశిష్టసాధనసాధ్యః హేకురుసత్తమ ॥

This world of men which is common to all beings is not for one who has not performed any of the sacrifices. How can the other world which is obtainable by special means be for him, O best of the kurus.

తాత్పర్యము.

సర్వజనసాధారణమైన స్వల్పసుఖస్థానమైన యీమనుష్యలోకమే పది రెండుయజ్ఞములలో నొకదానినైనను చేయనివానికి లేకపోవుచుండగా అసాధారమైన పుణ్యలోకమెట్లులభించును.

Notes.

The happier worlds can be obtained by the performance of a *superior karma.*

కురుసత్తమ :— ఇప్పుడుచెప్పబడిన యజ్ఞములయందు అర్జునునకు చిత్తసమాధానము అనాయాసముగాకుదురునని తెలియుటకు కురుసత్తమఅనిప్రయోగింపబడినది. "యథోక్తైర్యజ్ఞైర్బుద్ధిసమాధానంకురుకులప్రధానస్య అర్జునస్య అనాయాసలభ్యమితి వక్తుంకురుసత్తమేత్యుక్తం"

ఏవం బహువిధాయజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణోముఖే ।
కర్మజాన్విద్ధి తాన్సర్వా నేవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ॥ 32

——::0::——

టీక.

ఏవం = ఈవిధముగా, బహువిధాః = అనేకవిధములయిన, యజ్ఞాః = యజ్ఞములు, బ్రహ్మణః = వేదముయొక్క, ముఖే = ద్వారమునందు, వితతాః = విస్తరించిచెప్పబడినవి. సర్వాన్ = సమస్తములయిన, తాన్ = ఆయజ్ఞములను, కర్మజాన్ = (మనోవాక్కాయములయొక్క) కర్మములవలనబుట్టినవానిగా, విద్ధి = తెలియుము. ఏవమ్ = ఈవిధముగా, (యజ్ఞముమొదలుగాగల కర్మములు ఆత్మసంబంధములు కావనియును, మనోవాక్కాయములయొక్క వ్యాపారములనియును) జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, మోక్ష్యసే = సంసారమునుండి విడువబడగలవు.

The several sacrifices are thus fully set out at the mouth of Brahma (the vedas). Know that all these are born of karma. Having known this thou shalt be released

——::0::——

Com. భాష్యం.

ఏవమితి॥ ఏవం యథోక్తాః బహువిధాః బహుప్రకారాః యజ్ఞాః వితతాః విస్తీర్ణాః బ్రహ్మణః వేదస్యముఖే ద్వారే వేదద్వారేణావగమ్యమానా బ్రహ్మ

ణో ముఖే వితతా ఉచ్యంతే తద్యథా వాచిహి ప్రాణం జుహుమ ఇత్యాదయః కర్మజాన్ కాయిక వాచిక మానసకర్మోద్భవాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్ అనాత్మజ్ఞాన్ నిర్వ్యాపారోహ్యాత్మా అతఏవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే అశుభాత్ నమద్వ్యాపారా ఏతే నిర్వ్యాపారోహ్యహముదాసీన ఇత్యేవం జ్ఞాత్వా అస్మాత్సమ్యగ్దర్శనాత్ విమోక్ష్యసే అశుభాత్సంసారబంధనాదిత్యర్థః ॥

All the aforesaid various sacrifices have been fully described at the mouth of the Brahma, the Vedas. *i. e.*, these are understood through the Vedas from such passages as "We sacrifice Prana in speech &c." Know that the various sacrifices are born of karma *i. e.*, of body, mind and speech. They are not of the self as self is actionless. Knowing thus you will be liberated. If you know that these sacrifices are not my actions, as I am actionless, you will attain the final release from the bondage of samsara, by virtue of that realisation.

——::o::——

తాత్పర్యము.

పైనచెప్పబడినయజ్ఞములు వేదప్రమాణముకలవియని కృష్ణుడీశ్లోకముచేత చెప్పుచున్నాడు. " వాక్కునందు ప్రాణమును హోమముచేయుము " అనుశ్రుతినిబట్టి ఆత్మ వ్యాపారశూన్యుడగుటచేత ఈయజ్ఞములన్నియు ఆత్మవ్యాపారములుకావనియు మనోవాక్కాయకర్మములనియును తెలియవలెను. కావున నన్ను నిర్వ్యాపారుడననియును ఉదాసీనుడననియును యజ్ఞములు మనోవాక్కాయకర్మజములనియును తెలిసికొనుటవలన నీవు సంసారబంధమునుండి విడువబడుదువు.

Notes.

కర్మజాన్విద్ధి :— The several sacrifices are said to be born of karma. It has been said in Ad. 4 v. 30 that the performers of sacrifices attain Moksha (యాంతి బ్రహ్మ.) It may therefore be thought that sacrifices are the *direct* means of Moksha and that knowledge which is very hard to attain may be dispensed with. To ward off such impression it is said that the sacrifices are ***born of karma*** which can only be indirect and mediate means of Moksha through satwic purity and that the knowledge of self is the only direct means.

శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాజ్జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ।
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ॥ 33

—:0:—

టీక.

హే పరంతప = ఓ అర్జునుడా! ద్రవ్యమయాత్ = ద్రవ్యసాధన సాధ్యమైన, యజ్ఞాత్ = యజ్ఞముకంటె, జ్ఞానయజ్ఞః = జ్ఞానమనియెడుయజ్ఞము, శ్రేయాన్ = మిగులశ్రేష్ఠమైనది, హే పార్థ = ఓ అర్జునుడా! సర్వం = సమస్తమైన, కర్మ = కర్మము, అఖిలం = నిరవశేషముగా, జ్ఞానే = జ్ఞానమునందు, పరిసమాప్యతే = సమాప్తినిపొందింపబడుచున్నది.

O Tormentor of foes! Superior is the knowledge-sacrifice to the sacrifice with objects. (For) All karma, O Pardha, ends in knowledge.

-::0::-

Com. భాష్యం.

బ్రహ్మార్పణమిత్యాదిశ్లోకేన సమ్యగ్దర్శనస్య యజ్ఞత్వం సంపాదితం యజ్ఞాశ్చానేకే ఉపదిష్టాః తైస్సిద్ధపురుషార్థప్రయోజనైః జ్ఞానం స్తూయతే॥ కథం శ్రేయానితి॥ శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయాత్ ద్రవ్యసాధనసాధ్యాత్ యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప ద్రవ్యమయో హి యజ్ఞః ఫలస్యారంభకః జ్ఞానయజ్ఞో నఫలస్యారంభకః అతః శ్రేయాన్ ప్రశస్యతరః కథం యతస్సర్వం కర్మ సమస్తమఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్య మోక్షసాధనే అంతర్భవతీత్యర్థః యథాకృతాయ విజితాయాధరేయాః సంయన్త్యేవమేనం సర్వం తదభిసమేతి యత్కించిత్ ప్రజాస్సాధు కుర్వంతి యస్తద్వేద యత్సవేదేతి శ్రుతేః ॥

In the verse బ్రహ్మార్పణం &c. knowledge has been represented as a sacrifice. Then various kinds of sacrifices were taught. In the verse శ్రేయాన్ the knowledge of self is extolled as superior to the other sacrifices which are the means of achieving the various objects of man. ద్రవ్యమయాత్ means sacrifices performable with the aid of objects. The knowledge-sacrifice is not productive of any material result, whereas the sacrifice with objects produces its appropriate result; therefore the knowledge-sacrifice is superior. For, the karma of all kinds becomes merged in knowledge which

is a means to Moksha and stands in the place of the place covered with water all over. A Sruti declares "just as the lower castes in the game of the dice belong to one who has won with the Krita-caste, so does belong to him whatever good people do. Any other man who knows what he knew is thus spoken of by me"

———:0:———

తాత్పర్యము.

బ్రహ్మార్పణం... అను శ్లోకము చేత ఆత్మజ్ఞానము యజ్ఞమని చెప్పి తరువాత శ్లోకములయందు అనేకవిధములగు యజ్ఞములను చెప్పి అనేక పురుషార్థ సాధనములగు ద్రవ్యయజ్ఞములకంటె ఆత్మజ్ఞానయజ్ఞము శ్రేష్ఠమైనదని ఈశ్లోకముచేత చెప్పుచున్నాడు. ఏలననగా సకలకర్మము జ్ఞానమునందు పరిసమాప్తి అగుచున్నది అనగా జ్ఞానము కలిగిన సర్వకర్మఫలము కలిగినట్లే. ఇందుకు ప్రమాణము శ్రుతి॥ బృహదారణ్యమందు "నాలుగు అంకములు కల కృతమనబడు పాచిక యొక్క భాగమందు మూడు, రెండు, ఒకటి అను అంకములుగల పాచిక భాగములు అంతర్భావమును పొందినట్లు ప్రజలధర్మములు ఈ రైక్వునిధర్మమునందు అంతర్భావమును పొందును" అని చెప్పబడినది.

Notes.

Three reasons are given to show the superiority of wisdom-sacrifice over the sacrifices with objects. The knowledge-sacrifice cannot be made with *material* objects, whereas other sacrifices can be performed with *material* objects; hence the word ద్రవ్య is used.

2. The sacrifices with objects produce results of wordly prosperity; Moksha which is attainable by knowledge-sacrifice is not a *product*. It is not an effect, it is an ever *existing* thing.

3. As all karma culminates in the knowledge of self, knowledge-sacrifice comprehends the results of other sacrifices, just as the various purposes of drinking, bathing &c., of small reservoirs of limited water are served and as such comprehended by a place covered all over by water and just as all rivers become merged wholly in the sea. The meaning of the sruti is— In the game of dice the winner of the caste numbered, four, called Krita,

is said to be the winner also of the lower castes numbered 'one', 'two', 'three', called Treta, Dvapara, and Kali, as these latter are included in the former.

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానిన స్తత్త్వదర్శినః ॥ 34

టీక.

తత్త్వదర్శినః = తత్త్వవేత్తలు, (అయిన) జ్ఞానినః = జ్ఞానులు, తే = నీకొరకు, యత్ = ఏజ్ఞానమును, ఉపదేక్ష్యంతి = ఉపదేశింపగలరో, తత్ = ఆజ్ఞానమును, ప్రణిపాతేన = సాష్టాంగనమస్కారముచేతను, పరిప్రశ్నేన = విమర్శించియడుగుటచేతను, సేవయా = గురుశుశ్రూషచేతను, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

Learn this by prostration, by questioning, and service. Men of knowledge who have realised the self will teach thee the knowledge.

-::0::-

Com. భాష్యం.

తదేతద్విశిష్టం జ్ఞానం తర్హి కేన ప్రాప్యత ఇత్యుచ్యతే॥ తదితి॥ తద్విద్ధి విజానీహి యేనవిధినా ప్రాప్యత ఇతి ఆచార్యానభిగమ్య ప్రణిపాతేన ప్రకర్షేణ నీచైః పతనం ప్రణిపాతః దీర్ఘనమస్కారః తేన కథం బంధః కథం మోక్షః కా విద్యా కావిద్యేతి పరిప్రశ్నేన సేవయా గురుశుశ్రూషయా ఇత్యేవమాదినా ప్రశ్రయేణావర్జితా ఆచార్యా ఉపదేక్ష్యంతి కథయిష్యంతి తే జ్ఞానం యథోక్తవిశేషణం జ్ఞానినో జ్ఞానవంతోఽపి కేచిద్యథావత్తత్త్వదర్శినః తత్త్వదర్శనశీలా అపరే నభవంత్యో విశినష్టి తత్త్వదర్శిన ఇతి॥ యే సమ్యగ్ దర్శనస్తైరుపదిష్టం జ్ఞానం కార్యక్షమం భవతి నేతరదితి భగవతో మతం ॥

By what means is this special knowledge to be attained? Know by what manner the knowledge can be obtained from a teacher; having duly approached him learn this knowledge by falling at his feet, by humbly asking him proper questions as to how the bondage is caused, how liberation is attained, what knowledge is and what ignorance is, and also by doing him service.

The teachers who possess the knowledge of the self and have realised the self, being won over by the respect and humbleness shown by you, will teach you the knowledge described above; some though possessing knowledge may not realise the self and some know and realise the self. Hence the expression "the knowers of truth" is used. The intention of the Lord is that the knowledge taught only by those who *have realised* the self is capable of producing effect.

——::0::——

తాత్పర్యము.

పైనచెప్పబడిన జ్ఞానమును పొందుటకు సాధనములను కృష్ణుడు ఈశ్లోకముచేత చెప్పుచున్నాడు. భక్తిశ్రద్ధలతో గురువునొద్దకుబోయి సాష్టాంగనమస్కారముచేతను, సంసారబాధననునేది, మోక్షమెట్లుకలుగును, విద్యయననేది, అవిద్యయననేది అనునట్టి ప్రశ్నములచేతను, గురుశుశ్రూషచేతను, తెలిసికొనుము. నీవినయముచేత సంతుష్టాంతరంగులై తత్వవేత్తలయిన జ్ఞానులు నీకు జ్ఞానమును బోధింతురు. కొందరు శాస్త్రజ్ఞానము కలవారైనను అపరోక్షజ్ఞానులు కాకపోవచ్చును. మరికొందరు అపరోక్షానుభవముగల జ్ఞానులగుదురు. గనుక శ్రీకృష్ణుని అభిప్రాయము సాక్షాత్ జ్ఞానముకలవారే ఉపదేశమును చేయగలరని.

Notes.

Three ways of acquiring the knowledge of the self have been suggested by the Lord.

జ్ఞానినః :— Two words జ్ఞానినః and తత్వదర్శినః are used. There is no fault of repetition here. For జ్ఞానినః means men who possess mere knowledge. They are not fit to be teachers; they must have realised the self as well to be teachers. The meaning of the Lord is a student can learn the knowledge of the self only from preceptors who have realised the self and not from men possessing mere book knowledge.

జ్ఞానినః=శాస్త్రజ్ఞానినః, తత్వదర్శినః=అపరోక్షానుభవ సంపన్నాః.

There is a precept which runs as "బహుభ్యశ్శ్రోతవ్యం బహుధాచేతి" (one should learn from many and in many ways). It is not in

accordance with this derection that the plural form జ్ఞానినః is used in the verse. The plural form is used to show that much respect must be shown by the student to his Guroo. Konwledge springs in the student by the instruction of even one Acharya who has realised the salf

ప్రశ్నయః :— "భక్తిశ్రద్ధాపూర్వకో నిరతిశయోఽవనతి విశేషః"

యజ్జ్ఞాత్వా నపునర్మోహ మేవం యాస్యసి పాండవ।
యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥ 35

—:0:—

టీక.

హేపాండవ = ఓఅర్జునుడా! యత్ = ఏజ్ఞానమును, జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, పునః = మరల, ఏవం = ఈవిధముగా, మోహం = మోహమును, నయాస్యసి = పొందవో, యేన = ఏజ్ఞానముచేత, అశేషేణ = నిశ్శేషముగా, భూతాని = భూతములను, ఆత్మని = నీయందే, ద్రక్ష్యసి = చూడగలవో, అథో = పిమ్మట, మయి = బ్రహ్మస్వరూపుడనైన నాయందు, ద్రక్ష్యసి = చూడగలవో, (తత్ = అటువంటిజ్ఞానమును, విద్ధి = తెలిసికొనుము.)

(Know that knowledge) by the possession of which thou shalt not fall again into this foolish mistake, and by which thou wilt realise all beings in thy Atma and then in Me, O Pandava !

—:0:—

Com. భాష్యం

తథాచసతీదమపి సమర్థం వచనం ॥ యదితి॥ యత్ జ్ఞాత్వా యత్ జ్ఞానం త్వైరుపదిష్టమధిగమ్య పునర్భూయః మోహమేవం యథేదానీం మోహంగతోఽసి పునరేవం నయాస్యసి హేపాండవ! కించ యేన జ్ఞానేన భూతాన్యశేషేణ బ్రహ్మాదీని స్తంబపర్యంతాని ద్రక్ష్యసి సాక్షాదాత్మని మత్ సంస్థాని ఇమానీతి అథోఽపిమయి వాసుదేవే పరమేశ్వరేచేమానీతి క్షేత్రజ్ఞేశ్వరైకత్వం సర్వోపనిషత్ప్రసిద్ధం ద్రక్ష్యసీత్యర్థః ॥

If it be so this statement will hold good. Having received the knowledge imparted by the Acharyas, you will not again fall into the error you fell in, O Pandava ! Moreover by this knowledge you will see and directly realise all beings from Brahma

down to grass in your individual self as "these beings abide in me" and then immediately see that "All these exist in me, the Vasudeva, the Paramathma". The sense of it is that you will realise the oneness of the individual self with Isvára, a thing, admittedly taught by all the Upanishads.

——::0::——

తాత్పర్యము.

సద్గురువుచేత ఉపదేశింపబడిన జ్ఞానము మోక్షమును కలుగజేయుటకుతగినది అగునని చెప్పబడినది. ఈశ్లోకముచేత అట్టిజ్ఞానఫలము చెప్పబడుచున్నది. అట్టిజ్ఞానమువలన పుత్రమిత్రాదిరూపమగు మోహమునశించును. అందుపైన బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతములయిన సకలభూతములును సాక్షాత్తుగా ప్రత్యగాత్మయందు చూడబడును అటుపిమ్మట పరమేశ్వరుడు అయినవాసుదేవునియందు సకలభూతములు చూడబడును అనగా సద్గురూపదేశమువలన నేను నీవు అను అవివేకరూపమగుభేదము పోవును ఆఅజ్ఞానముపోగానే సకలభూతములకు తనకుభేదము లేదనుజ్ఞానము కలుగును అనంతరము తనకును ఈశ్వరునకును భేదములేదనియెడు జ్ఞానముకలుగును అనగా తుదకు జీవేశ్వరైకత్వజ్ఞానము కలుగును ఇట్టిజ్ఞానమే సర్వోపనిషత్తులయందును చెప్పబడినది

Notes.

The effects of knowledge are shown here; 1st the knowledge imparted by the seers annihilates the ignorant notions of duality as you, I, this and that; then he realises the identity of his individual self with that of all beings and with Isvara and ultimately he realises the identity of Jiva with Isvara and attains the state of Moksha. The two Srutis will then be realised "ఆత్మైవేదం సర్వం" "తత్వమసి".

అపిచేదసి పాపేభ్య స్సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।
సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సంతరిష్యసి ॥ 36

టీక.

సర్వేభ్యః = సమస్తమైన, పాపేభ్యః = పాపమును చేసిన వారలకంటె, పాపకృత్తమః = అధిక.పాపాత్ముడవు, అపిచేదసి = అయితివేని, త్వం = నీవు, జ్ఞానప్లవేనైవ = జ్ఞానమనియెడు తెప్పచేతనే, సర్వం = సమస్తమయిన, వృజినం = పాపసముద్రమును, సంతరిష్యసి = లెస్సగాదాటగలవు.

Even if thou shouldst be the most inveterate of all sinners thou shalt easily cross all sin with the raft of knowledge.

———::0::———

Com. భాష్యం.

కించైతస్య జ్ఞానస్య మాహాత్మ్యం అపీతి॥ అపిచేదసి పాపేభ్యః పాపకృద్భ్యః సర్వేభ్యోఽతిశయేన పాపకృత్ పాపకృత్తమః సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ జ్ఞానమేవప్లవం కృత్వా వృజినం వృజినార్ణవం పాపం సంతరిష్యసి॥ ధర్మోఽపీహ ముముక్షోః పాపముచ్యతే॥

The greatness of the knowledge of self is extolled in the verse "అపిచేద". Even if thou art the most sinful of all sinners thou shalt cross the ocean of sin having made knowledge a raft to cross. In the view of one desirous *of Moksha* even Dharma is said to be a sin.

———::0::———

తాత్పర్యము.

జ్ఞానమాహాత్మ్యము మరియొకవిధముగా చెప్పబడుచున్నది నీవు అందరిపాపులకంటె అధికపాపాత్ముడవైనను సర్వపాపక్షయకారియగు జ్ఞానమువలన పాపసముద్రమును దాటగలవు. మోక్షేచ్ఛకలవానికి పుణ్యకర్మముకూడ మోక్షప్రతిబంధకమగుటవలన పాపమని చెప్పబడినది.

Notes.

Arjuna is not a sinner but to show the excellence of knowledge, krishna says even if thou shouldst be the most sinful man.

సర్వం :— Virtuous actions can only secure better worlds. But they are as much an impediment to liberation as bad actions: for, karma can never be the direct means of Moksha; as good deeds also are impediment to Moksha they are named sin. Hence the word సర్వం refers to good and bad karma.

అపి :— This word means granting that
సంతరిష్యసి :— సమ్యక్ = అనాయాసేన.

This verse may be an answer to the question "How I (Arjuna) may be freed from the sin of killing many of my relatives".

యథైధాంసి సమిద్ధోగ్ని ర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున।
జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా॥ 37

—::o::

టీక.

హే అర్జున = ఓఅర్జునుడా! సమిద్ధః = లెస్సగాప్రజ్వలింపజేయబడిన, అగ్నిః=అగ్నిహోత్రుడు, ఏధాంసి = కట్టెలను, యథా = ఏప్రకారముగా, భస్మాత్ = భస్మముగా, కురుతే = చేయుచున్నాడో, తథా = ఆప్రకారముగా, జ్ఞానాగ్నిః = జ్ఞానమనియెడు నగ్ని, సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మములను, భస్మసాత్కురుతే = భస్మమునుగా చేయుచున్నది.

Just as a blazing fire reduces fuel to ashes, O Arjuna! so does the fire of knowledge reduce all karma to ashes.

—::o::—

Com. భాష్యం.

జ్ఞానం కథం నాశయతి పాపమితి దృష్టాంత ఉచ్యతే॥ యథేతి॥ యథా ఏధాంసి కాష్ఠాని సమిద్ధః సమ్యగిద్ధః దీప్తః అగ్నిః భస్మసాత్ భస్మీభావం కురుతే హేఅర్జున జ్ఞానమేవాగ్నిర్జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా నిర్బీజం కరోతీత్యర్థః। నహి సాక్షాదేవ జ్ఞానాగ్నిః కర్మాణీంధనవత్ భస్మీకర్తుం శక్నోతి। తస్మాత్సమ్యగ్దర్శనం సర్వకర్మణాం నిర్బీజత్వకారణ మిత్యభిప్రాయః। సామర్థ్యాదేన కర్మణా శరీరమారబ్ధం తత్ప్రవృత్తఫలత్వాదుపభోగేనైవ క్షీయతే తస్య తావదేవం చిరం యావన్నవిమోక్ష్యేథ సంపత్స్యఇతిశ్రుతేః। అతో యాన్య ప్రవృత్తఫలాని జ్ఞానోత్పత్తేః ప్రాక్కృతాని జ్ఞానసహభావీని చాతీతానేకజన్మకృతానిచ తాన్యేవ సర్వాణి కర్మాణి భస్మసాత్కురుతే॥

An illustration is given to show how sin is destroyed by knowledge.

Just as a well-blazing fire reduces fuel to ashes so does the fire of knowledge reduce to ashes all actions *i. e.*, renders them

seedless. In fact the fire of knowledge cannot literally reduce karma to ashes in the sense in which fire can reduce fuel to ashes; therefore The sense is that knowledge is the cause of rendering all actions ineffectual. But the karma which is the cause of the present embodiment is one which has already begun to fructify and can come to an end only by exhaustion due to enjoyment. Accordingly knowledge reduces to ashes along with the knowledge, before the dawn of knowledge such karma as has not yet begun to take effects, whether it is done in this birth or done in the many previous births.

—:0:—

తాత్పర్యము.

ఈశ్లోకములో జ్ఞానమెట్లు పాపమును నశింపచేసునో దృష్టాంతముచేత కృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు అగ్ని సాక్షాత్తుగా కట్రను భస్మముగాజేయగలదు ఆ రీతిగా జ్ఞానాగ్ని సర్వకర్మములను భస్మముగాజేయజాలదు. గనుక కర్మములను బీజరహితమైనవానినిగాజేయును. అనగా జ్ఞానప్రతిబంధకమగు కర్మము కారణమగు అజ్ఞానబీజమును తజ్జన్యమైన కర్తృత్వభ్రాంతిని నశింపజేయును. మరియును సర్వకర్మములను నశింపజేయుననగా ప్రారబ్ధముతప్ప మిగిలిన అన్నికర్మములను నశింపజేయును. ప్రారబ్ధకర్మము ఆరంభింపబడిన ఫలముకలది. దానిసామర్థ్యముచేతనే ప్రకృతోపాధి కలుగుచున్నది ప్రారబ్ధము దేహాంతముతో నశించును. అటుల కాదేని బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగగానే దేహమునకు నాశనము కలుగవలసివచ్చును. కాబట్టి ప్రారబ్ధకర్మము తప్ప తక్కినకర్మములన్నియును అనగా ఈజన్మమునందే జ్ఞానోదయమునకు పూర్వముచేయబడినకర్మములు, జ్ఞానము కలిగియున్నకాలమునందుకూడ కర్తృత్వాభిమానము లేకుండగా ఫలాపేక్షరహితముగా జేయబడిన కర్మములు జన్మాంతరమందుచేయబడిన సంచితకర్మములు నశించును.

Notes.

సమిద్ధః:—Fire has the natural property of burning but it may lose its capacity when impeded by other things ; so to indicate fire free from impediments the word *well-kindled* fire is used : similarly

knowledge when impeded by ignorance cannot produce its effects. So knowledge free from impediments [illegible]ompared to well-kindled fire.

నిర్బీజం :— బీజరహితం. The seed of karma is ignorance and its effects egoism and notion of agency. Knowledge of self destroys the seed of karma. The meaning of the expression "destroys karma" is the knowledge of the self destroys the seeds of karma which drops of itself when the seed is destroyed. Again if the seed is destroyed there will be no sprout. So wisdom is said to be the destroyer of karma.

కర్మ :— So long as one possesses the notion of dulity he does karma. The karma accumulates in each birth. The accumulated karma of the past lives is called సంచితం; to enjoy the effects of karma man is subject to births and deaths; that portion of the past karma which is the cause of the present body is called ప్రారబ్ధ *i.e.*, karma well-begun *i.e.*, karma which has begun to take effect. This ప్రారబ్ధ comes to an end when the body whis is the result of it comes to an end. So knowledge cannot destroy ప్రారబ్ధ; for even after one attains the knowledge of the self, he continues to live. Except ప్రారబ్ధ, karma past and present can be destroyed, just as a man *taking a meal* may refuse a prior or subsequent meal but not one he is taking. The meal which is being taken is something like ప్రారబ్ధ, as it has already begun to be taken.

నహి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే।
తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విందతి॥ 38

—:0:—

టీక.

ఇహ = ఈశరీరోద్యోగాదులలోపల, జ్ఞానేన = జ్ఞానముతో, సదృశం = సమానము, (అయిన) పవిత్రం = పావనమైనది, నవిద్యతేహి = లేదుగదా, తత్ = ఆజ్ఞానమును, యోగసంసిద్ధః = కర్మయోగముచేతను, సమాధియోగముచేతను, సిద్ధినిపొందినవాడు, కాలేన = చిరకాలముచేత, ఆత్మని = తనయందు, స్వయం = తానే, విందతి = పొందుచున్నాడు.

Here nothing indeed exists which equals the pure Yoga of knowledge. He who has perfectly qualified himself by Yoga, attains knowledge in himself in time by himself. 38.

Com. భాష్యం.

యతఏవమతః॥ నేతి॥ నహి జ్ఞానేనసదృశం తుల్యం పవిత్రం పావనం శుద్ధికరమిహవిద్యతే। తత్ జ్ఞానం స్వయమేవ యోగసంసిద్ధో యోగేన కర్మయోగేన సమాధియోగేనచ సంసిద్ధస్సంస్కృతః యోగ్యతామాపన్నస్సన్ కాలేన మహతా ఆత్మని విందతి లభతఇత్యర్థః॥

Here there exists no purifier which equals knowledge. The man desirous of Moksha, having fully purified and qualified himself by means of karma—yoga and samadhi--yoga, attains the knowledge in himfelf by himself.

---::o::---

తాత్పర్యః

పరిశుద్ధతనుకలుగజేయు అశ్వమేధాదికములచేత పరమపురుషార్థము కలుగుచుండగా కష్టసాధ్యమగు జ్ఞానముతో ప్రయోజనమేమని అర్జునుడు అనుకునేమోయని తలచి కృష్ణుడు సమాధానమును చెప్పుచున్నాడు. జ్ఞానమువలెపవిత్రతనుగలుగజేయునది తపోయోగాములలో నుదియొకటిలేదు. కర్మమగు తపోయోగాములచేత పవిత్రుడై జ్ఞానముపొందుటకు అర్హతనుపొంది మనుజుడు చిత్తశుద్ధిద్వారా కొంతకాలమునకు ఆత్మజ్ఞానమును స్వయముగా పొందగలడు.

Notes.

Tapas and sacrifices may destroy sin but not the seed of action; but knowledge of the self destroys the seed namely ignorance. So Tapas, sacrifices and other actions cannot equal knowledge in purifying effects. Tapas and other actions only qualify a man for the acquisition of the knowledge of the self through satwic purity.

ఇహ:— In the list of Yogas such as karma-yoga, Samadhi-yogas &c.,

---

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పరస్సంయతేంద్రియః।
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం శాంతి మచిరేణాధిగచ్ఛతి॥ 39

టీక.

శ్రద్ధావాన్ = (గురూపదిష్టవేదాంతవాక్యార్థములయందు) నమ్మకము కలవాడును, తత్పరః = (గురూపదిష్టవేదాంతవాక్యార్థానుష్ఠానమునందు) ఆసక్తికలవాడును, సంయతేంద్రియః = జయింపబడిన ఇంద్రియములు కలవాడును, (అయిన) వాడు, జ్ఞానం = ఆత్మజ్ఞానమును, లభతే = పొందుచున్నాడు. జ్ఞానం = ఆత్మజ్ఞానమును, లబ్ధ్వా = పొంది, పరాం = సర్వోత్తమమయిన, శాంతిం = శాంతిని, (మోక్షమును) అచిరేణ = శీఘ్రముగా, అధిగచ్ఛతి = పొందుచున్నాడు.

He who has faith, who is intent upon it, and who has controlled the senses, attains knowledge; and having gained knowledge he soon reaches the Supreme Peace. 39.

———::0::———

Com. భాష్యం.

యేనైకాంతేన జ్ఞానప్రాప్తిర్భవతి స ఉపాయ ఉపదిశ్యతే॥ శ్రద్ధావానితి॥ శ్రద్ధావాన్ శ్రద్ధాలుర్లభతే జ్ఞానం శ్రద్ధాలుత్వేపి భవతి కశ్చిన్మందప్రస్థానః అత ఆహ తత్పరః గురూపాసనాదావభియుక్తో జ్ఞానలబ్ధ్యుపాయే శ్రద్ధావాన్ తత్పరోప్యజితేంద్రియః స్యాదిత్యత ఆహ। సంయతేంద్రియః సంయతాని విషయేభ్యో నివర్తితాని యస్యేంద్రియాణి సః సంయతేంద్రియః య ఏవంభూతః శ్రద్ధావాన్ తత్పరస్సంయతేంద్రియశ్చ సోఽవశ్యం జ్ఞానం లభతే ప్రణిపాతాదిస్తు బాహ్యో నైకాంతికోపి భవతి మాయావిత్వాది సంభవాన్నతు తచ్ఛ్రద్ధావత్త్వాదావిత్యైకాంతో జ్ఞానం లబ్ధ్యుపాయః కింపునః జ్ఞానలాభాత్ స్యాదిత్యుచ్యతే। జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం మోక్షాఖ్యాం శాంతిం ఉపరతిం అచిరేణ క్షిప్రమేవ అధిగచ్ఛతి సమ్యగ్దర్శనాత్ క్షిప్రం మోక్షో భవతీతి సర్వశాస్త్రన్యాయప్రసిద్ధః సునిశ్చితోఽర్థః అత్ర సంశయో నకర్తవ్యః॥

In this verse the most important means of obtaining knowledge are shown. A man who has faith attains knowledge; but it is not enough, he may be slow; so the word తత్పర is used to show that one must be intently devoted to the means of obtaining knowledge such as service to Guroos and listening to their teachings &c. A man of faith and devoted to the means of acquiring knowledge may not have conquest over the senses. Hence it is said that he

must also be సంయతేంద్రియః *i. e.,* he must withdraw his senses from the sensuous objects; thus the man of the above description *i. e.,* the man of faith, devotion and self-restraint will surely attain knowledge. The means such as prostration &c., are the external ones and are not so very important, as they may be exhibited under hypocrisy; it is not so with faith &c., as hypocrisy is impossible where faith exists. So faith &c, are the most important means of knowledge. It may be asked of what avail is the acquisition of knowledge. The answer is here given. Having obtained knowledge one immediately attains the highest Peace known as Moksha. It is a well-known truth taught by the Sastras and established by argumentation that from perfect knowledge Moksha *quickly* follows.

———::o::———

తాత్పర్యము.

కర్మయోగముచేతను, సమాధియోగముచేతను సిద్ధుడయినవానికి జ్ఞానము పుట్టుటకు ముఖ్యమయిన అంతరంగసాధనములను కృష్ణుడు తెలియజేయుచున్నాడు. శాస్త్రగురూపదిష్టవాక్యములయందు నమ్మకము శ్రద్ధయనబడును. గురువేదాంతవాక్యార్థమునందును, గురూపాసనాదికమందును ఆసక్తి లేనియెడల శ్రద్ధయొక్కటియే జ్ఞానసాధనము కానేరదు. గనుక తత్పరత్వము ఉపదేశింపబడినది. మరియును జితేంద్రియత్వము లేనియెడల శ్రద్ధా తాత్పర్యములు రెండును జ్ఞానమును పుట్టింపజాలవు. బహిర్ముఖునకు నిజమైన జ్ఞానము కలుగజాలదు. గనుక ఏపురుషునకు శ్రద్ధ తత్పరత్వము జితేంద్రియత్వము కలిగియుండునో వానికి అవశ్యముగా జ్ఞానోత్పత్తియగును. పూర్వమందు చెప్పబడిన నమస్కారాదికము బహిరంగమును, అముఖ్యమును అయినసాధనము. నమస్కారాదికమందు మోసముండవచ్చును. అనగా ప్రవర్తనము ఒకవిధముగాను, మనస్సంకల్పము మరియొకవిధముగాను ఉండవచ్చును. అయితే శ్రద్ధ, తత్పరత్వము, జితేంద్రియత్వము మాయావియందు సంభవింపజాలవు గనుక జ్ఞానోత్పత్తికి ముఖ్యకారణములగుచున్నవి. ఈశ్లోకములో జ్ఞానప్రాప్తివలన గలిగెడు ప్రయోజనము చెప్పబడుచున్నది. జ్ఞానమునుపొందినవెంటనే మోక్షమను పేరుగల పరమశాంతిని పైనచెప్పబడినయోగి పొందుచున్నాడు. జ్ఞానప్రాప్త్యనంతరము వెంటనే అభ్యాసప్రయ

త్యాదులు లేకనే మోక్షసిద్ధి అగుచున్నదని శాస్త్రముచేతను, తర్కముచేతను స్థాపింపబడినది "బ్రహ్మమును తెలిసికొని మృత్యువును అతిక్రమించుచున్నాడు. (మోక్షమును పొందుచున్నాడు); జ్ఞానముచేతనే మోక్షము." అని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి.

Notes.

శ్రద్ధావాన్ :—There is a sruti 'తత్త్వమసి'. The Guroo also teaches the same thing. The conviction of truth in the teachings of the Sastra and the instruction of the Guroo is శ్రద్ధా.

"శ్రుతివాక్యే గురువాక్యేచ సత్యత్వబుద్ధిః శ్రద్ధా". For a Mumukshu faith is absolutely necessary. "ముముక్షోరవశ్యం శ్రద్ధాత్వేన భవితవ్యం తద భావేన కించిద స్తి"

అభియుక్తః=నిష్ఠావాన్=devoutly engaged.

గురూపాసనాది :—ఉపాసనా is attendance on and service to Guroos. The word ఆది includes శ్రవణ &c., listening to the teachings &c., of the Guroos. 'ఆదిశబ్దేన శ్రవణాదిగ్రృహ్యతే'.

సంయతేంద్రియః —If one allows his mind to stray away into the external world, he can never attain wisdom "బహిర్ముఖస్యజ్ఞానంనసి ధ్యతి". It is by controlling the senses, the mind can be turned inwards; so the three requisites for the acquisition of knowledge are faith, devotion to the means of attaining knowledge and the conquest over the senses. Prostration &c., are the external and faith &c, are the internal means. The latter is superior to the former. For, the external means may be adopted under the impulse of hypocrisy. It is impossible to be hypocritical when there is real faith &c.

శాస్త్రన్యాయప్రసిద్ధిః :— Instance of శాస్త్రం "తమేవ విదిత్వాఽతిమృత్యుమే తి । జ్ఞానాదేవతు కైవల్యం"; instance of న్యాయ— జ్ఞానాదజ్ఞాననివృత్తిః రజ్జ్వాదౌ; న్యాయః=reason.

అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।
నాయం లోకోఽస్తి నపరో నసుఖం సంశయాత్మనః ॥

యాత్మనః పాపిష్ఠస్యముక్తైరేవ నాస్తీతి న కింతు భావిజన్మన్యయం లోకో మానుషోపి నాస్తి న పరః స్వర్గోపి చ నాస్తి, సంశయః సర్వానర్థబీజం మహాపాపసముద్భవః".

సుఖం:— న సుఖం సంశయే నైవ భోగస్యాప్యసంభవాత్.

యోగసన్న్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయం।
ఆత్మవంతం నకర్మాణి నిబధ్నంతి ధనంజయ॥ 41

టీక.

హేధనంజయ = ఓ అర్జునుడా! యోగసన్న్యస్తకర్మాణం = జ్ఞానయోగముచేత విడువబడిన కర్మములుకలవాడును, జ్ఞానసంఛిన్నసంశయం = జ్ఞానముచేత భేదించబడిన సందేహముకలవాడును, ఆత్మవంతం = (బ్రహ్మనిష్ఠయందు) అప్రమత్తుడును, (అయిన) వానిని, కర్మాణి = కర్మములు, ననిబధ్నంతి = బంధింపజాలవు.

Him who has relinquished karma by Yoga, whose doubts have been cloven asunder by knowledge, who has possessed self (or is ever wakeful), all karma do not bind, O Dhananjaya! 41

———:0:———

Com. భాష్యం

కస్మాత్ యోగేతి॥ యోగసన్న్యస్తకర్మాణం పరమార్థదర్శనలక్షణేన యోగేనైవ సన్న్యస్తాని త్యక్తాని కర్మాణి యేన పరమార్థదర్శినా ధర్మాధర్మాఖ్యాని తం యోగసన్న్యస్తకర్మాణం కథం యోగసన్న్యస్తకర్మేత్యాహ జ్ఞానసంఛిన్నసంశయం జ్ఞానేనాత్మేశ్వరైకత్వదర్శనలక్షణేన సంఛిన్నః సంశయో యస్య సః జ్ఞానసంఛిన్నసంశయః య ఏవం యోగసన్న్యస్తకర్మా తమాత్మవంతం అప్రమత్తం కర్మాణి గుణచేష్టారూపేణ దృష్టాని కర్మాణి ననిబధ్నంతి అనిష్టాదిరూప ఫలం నారభంతే। హేధనంజయ॥

Wherefor? for, the man whose doubts are torn asunder by the Yoga of realisation of oneness of the self with the Highest, who for that reason has relinquished all karma known as Dharma and Adharma, by virtue of the Yoga of realisation of the highest Being, who is ever mindful of the self, actions do not bind the man,

as they are viewed as the acts of Gunas *i. e.*, they do not produce results, good, bad or mixed. O, Dhananjaya.

———:0:———

తాత్పర్యము.

పూర్వశ్లోకముచేత సంశయము అవలంబింపగూడదని చెప్పబడినది. సంశయమును పోగొట్టుట దుర్లభము గనుక సంశయము నివర్తించిపోవుటకు జ్ఞానమొకటియే తగినకారణమని కృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు. జీవేశ్వరైకత్వజ్ఞానయోగముచేత ఛిన్నమైన సంశయముగలవాడును, గనుకనే జ్ఞానయోగముచేత విడువబడిన సర్వకర్మములు కలవాడును, దేహేంద్రియాదివ్యాపారము సత్వరజస్తమోగుణములనియును ఆత్మధర్మములుకావనియును, ఎరిగి అప్రమత్తుడయినవాడును అయినవానిని గుణచేష్టారూపములగు కర్మములు ఇష్టానిష్టమిశ్రరూపములయిన ఫలములలో నేఫలమును అనగా బంధమును కలిగింపజాలవు.

Notes.

యోగ:—"సర్వమిదమహంచ బ్రహ్మైవ" ఇతి సర్వస్య జగతః స్వస్యచ బ్రహ్మమాత్రత్వదర్శనం యోగః *i. e.*, జ్ఞానయోగము.

సంశయః:— మోక్షః కర్మణావా, జ్ఞానేనవా, జ్ఞానంచ పరోక్షంవా అపరోక్షంవా మోక్షో జ్ఞానేన సిధ్యతివా నవేత్యాదయః సంశయాః.

ఆత్మవంతం :— This word may be explained in two ways. ఆత్మవంతం=అప్రమత్తం=ever watchful *i. e.* Ever mindful that the self is actionless, immutable &c., and that the activity of the body &c., is due to Gunas, satwa &c. ఆత్మవంతం=possessing self. When one under the sway of ignorance fancies that his self is subject to pleasures, sorrows, changes &c., when it is not really so, he is said not to possess the self as he does not know the real nature of his self. In his case his real self is as it were dead; so such a man is called the killer of Atma ఆత్మహనః.

Although the wise man does actions like an ordinary man, his acts do not bind him by producing results which subject him to the cycle of deaths and births. They cannot be the cause of bondage. (ఫలం).

సన్న్యస్తకర్మాణం :— సన్న్యస్త may mean abandoned or సమర్పిత dedicated to Isvara.

తస్మాదజ్ఞానసంభూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ।
ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగ మాతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥ 42

—:0:—

టీక.

భారత = ఓ అర్జునుడా! తస్మాత్ = అందువలన, (జ్ఞానకర్మానుష్ఠానవిషయమునందు సంశయముకలవాడు నశించును గనుక) అజ్ఞానసంభూతం = అజ్ఞానమువలన బుట్టినదియును, హృత్స్థం = హృదయమునందున్నదియును, (అయిన) ఆత్మనః = నీయొక్క, ఏనం = ఈ, సంశయం = సందేహమును, జ్ఞానాసినా = ఆత్మజ్ఞానమనియెడు ఖడ్గముచేత, ఛిత్వా = ఛేదించి, యోగం = (ఆత్మజ్ఞానమునకు సాధనమైన) కర్మయోగమును, ఆతిష్ఠ = చేయుము. ఉత్తిష్ఠ = (యుద్ధముకొరకు) లెమ్ము.

Therefore having cut away this doubt of yours abiding in the heart and originating in ignorance, with the sword of knowledge, pursue the Yoga and arise.

—::0::—

Com. భాష్యం.

యస్మాత్కర్మయోగానుష్ఠానా దశుద్ధిక్షయహేతుకజ్ఞానసంఛిన్నసంశయో న నిబధ్యతే కర్మభిః జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మత్వాదేవ యస్మాచ్చ జ్ఞానకర్మానుష్ఠానవిషయే సంశయవాన్ వినశ్యతి॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్పాపిష్ఠం అజ్ఞానసంభూతమజ్ఞానాదవివేకాజ్జాతం హృత్స్థం హృది బుద్ధౌ స్థితం జ్ఞానాసినా శోకమోహాదిదోషహరం సమ్యగ్దర్శనం జ్ఞానం తదేవాసిః తేన జ్ఞానాసినా ఆత్మనః స్వస్యాత్మవిషయత్వాత్ నహి పరస్య సంశయః పరేణ ఛేత్తవ్యతాం ప్రాప్తః యేన స్వస్యేతి విశేష్యేత అత ఆత్మవిషయోఽపి స్వస్యైవ భవతి। ఛిత్త్వైనం సంశయం స్వవినాశహేతుభూతం యోగం సమ్యగ్దర్శనోపాయం కర్మానుష్ఠానం ఆతిష్ఠ కుర్విత్యర్థః। ఉత్తిష్ఠ చ ఇదానీం యుద్ధాయ హే భారతేతి॥

ఇతి శ్రీ పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య గోవిందభగవత్పాద
పూజ్యశిష్య శ్రీశంకరభగవత్పాదకృతౌ
గీతాభాష్యే చతుర్థోఽధ్యాయః.

As the man whose doubts have been cloven asunder by means of knowledge which arises when all the impurities have been washed away by the practice of karma-yoga, is not bound by karma by reason of his actions being burnt up by the fire of knowledge, and as the man doubting the results of the practice of Jnana-Yoga and karma-Yoga is riuned, therefore cleave asunder doubt which is most sinful and is born of ignorance and which abides in Budhi, with the sword of knowledge which obliterates the evils of sorrow, folly &c. Having torn asunder all doubt which is the cause of one's own ruin, practise the karma-yoga which is the sure means to the acquisition of perfect knowledge. Stand up for fight, O Bharata. ఆత్మనః means స్వస్య=of one's own, as the doubt is concerning the self; As one's doubt cannot be cut by another, it follows that ఆత్మనః means one's own as the doubt concerning the self becomes one's own.

తాత్పర్యము.

అపరిశుద్ధతను నశింపచేయుటకు దగినకారణమైనజ్ఞానముచేత ఛేదింపబడిన సంశయములుకలవాడు లోకసంగ్రహముకొరకు కర్మయోగమును అవలంబించినను అందువల్ల జ్ఞానాగ్నిచేత సకలకర్మములను తగలబెట్టినవాడు కనుక కర్మములచేత బద్ధుడుకాడు. మరియును జ్ఞానకర్మానుష్ఠానమునందు సంశయముకలవాడు నశించును. కాబట్టి (తస్మాత్) శోకమోహాదిదోషహరమగు ఆత్మజ్ఞానాసిచేత ఆత్మవిషయసంశయమును ఛేదించి ఆత్మజ్ఞానసాధనమగు కర్మయోగమును అవలంబింపుము. లెమ్ము క్షత్రియకులమునందుబుట్టిననీవు స్వకులధర్మమగు సమీపించివచ్చినయుద్ధమును చేయుము.

Notes.

ఆత్మనః :—The doubt concerning the self of one can be removed by the knowledge concerning the self of the same man. So the doubt of the self becomes one's own doubt.

అజ్ఞానం:—స్వస్వఅవిక్రియబ్రహ్మాత్మతత్వాదర్శనలక్షణం.

హృత్స్థం :—It may be fancied by the ignorant that doubt is t[he] quality of the self as much as knowledge is and as such it is alm[ost] impossible to cut it away. To remove this false notion the word హృత్స్థం is used to show that doubt resides in Budhi or Chitt[a] హృత్స్థం=చిత్తగతం.

జ్ఞానాసినా :— The only sure means of removing doubt is knowledge; no other can cut the knots of doubts as knowledge can.

ఉత్తిష్ఠ :— Arjuna is qualified for Karma-Yoga "కర్మణ్యేవాధికారస్తే..." Karma-Yoga teaches that one should perform one's duty. The duty of a Kshathriya is fighting. So Arjuna a first rate Kshathriya warrior is advised by Krishna to apply himself to Karma-Yoga and not to withdraw from fight already commenced, Unkhathriya-like "ప్రవృత్తేశస్త్రసంపాతే".

ఇతి శ్రీభగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం
యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞాన
యోగోనామ చతుర్థోధ్యాయః.

